

Západočeská univerzita v Plzni

Právnická fakulta

Diplomová práce

TRESTNÉ ČINY MLADISTVÝCH

Jana Grosová

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

Diplomová práce

TRESTNÉ ČINY MLADISTVÝCH

Vypracovala:

Jana Grosová

Studijní program:

Právo a právní věda

Studijní obor:

Právo

Vedoucí diplomové práce:

Doc. JUDr. Jan Chmelík, Ph.D.

(Katedra trestního práva)

Plzeň 2019

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně po konzultacích s vedoucím práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.“

V Děčíně dne 13.3.2019

.....

Jana Grosová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce panu Doc. JUDr. Janu Chmelíkovi, Ph.D. za odborné vedení a za jeho podnětné rady a připomínky, které mi poskytl v průběhu psaní této práce.

Ráda bych také poděkovala své rodině a příteli za podporu během celého studia a korekturu této práce, a také výchovnému ústavu v Boleticích nad Labem za velmi vstřícný přístup a ochotu při zjišťování potřebných informací do této práce.

Děkuji také svým skvělým zaměstnavatelům, Mgr. Knické a Mgr. Svobodovi za trpělivost a podporu nejen při psaní této diplomové práce, ale i při studiu.

OBSAH

Úvod.....	7
1. Základní pojmy.....	9
2. Kriminalita mladistvých osob.....	13
2.1. Specifika kriminality mladistvých.....	14
3. Příčiny vzniku kriminality u mladistvých osob.....	16
3.1. Vznik kriminality u mladistvých osob – teorie (směry).....	16
3.1.1. Směr biologický.....	16
3.1.2. Směr psychologický.....	16
3.1.3. Směr sociologický.....	17
3.1.4. Směr multifaktorový.....	17
3.2. Vznik kriminality u mladistvých osob – příčiny vnější.....	17
3.2.1. Vliv rodiny.....	18
3.2.2. Vliv školy.....	20
3.2.3. Vliv vrstevníků.....	20
3.2.4. Vliv masových médií.....	21
3.2.5. Vliv závislostí.....	22
3.3. Vznik kriminality u mladistvých osob – příčiny vnitřní.....	24
3.3.1. Dědičnost.....	24
3.3.2. Poruchy chování.....	24
3.3.3. Poruchy osobnosti.....	24
3.3.4. Syndrom ADHD.....	25
3.3.5. Syndrom CAN.....	25
4. Prevence kriminality mladistvých.....	27
5. Evidované trestné činy mladistvých.....	32
5.1. Majetkové trestné činy.....	32
5.2. Násilné trestné činy.....	34
5.3. Mravnostní trestné činy.....	36
6. Trestné činy mladistvých – statistiky 2018.....	40
7. Právní úprava v trestních věcech mladistvých.....	43
7.1. Historický exkurz.....	43
7.2. Účel a základní principy zákona č. 218/2003 Sb.....	44
8. Trestní odpovědnost mladistvých a její zánik.....	45
9. Trestní řízení ve věcech mladistvých a jeho zvláštnosti.....	50

9.1.	Specifika trestního řízení ve věcech mladistvých.....	50
9.1.1.	Místní příslušnost.....	50
9.1.2.	Specifický přístup a specializace orgánů.....	50
9.1.3.	Právo na obhajobu.....	51
9.1.4.	Zastoupení mladistvého zákonným zástupcem.....	52
9.1.5.	Ochrana soukromí mladistvého a otázka veřejnosti řízení.....	52
9.1.6.	Společné řízení.....	53
9.1.7.	Zadržení mladistvého.....	53
9.1.8.	Vazba.....	53
9.2.	Zvláštnosti v trestním řízení ve věcech mladistvých.....	54
9.2.1.	Upuštění od uložení trestních opatření.....	54
9.2.2.	Zahlazení odsouzení.....	56
9.3.	Zvláštní způsoby řízení.....	56
9.3.1.	Podmíněné zastavení trestního stíhání.....	57
9.3.2.	Narovnání.....	57
9.3.3.	Odstoupení od trestního stíhání.....	57
10.	Trestání mladistvých – ukládaná opatření.....	59
10.1.	Výchovná opatření.....	60
10.1.1.	Dohled probačního úředníka.....	60
10.1.2.	Probační program.....	61
10.1.3.	Výchovné povinnosti a výchovná omezení.....	61
10.1.4.	Napomenutí s výstrahou.....	61
10.2.	Ochranná opatření.....	62
10.3.	Trestní opatření.....	64
11.	Úvahy de lege lata a de lege ferenda.....	66
	Závěr.....	72
	Seznam zkratk.....	75
	Seznam použitých zdrojů.....	76
	Resume.....	80

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila Trestné činy mladistvých. Trestné činy mladistvých („provinění“) jsou aktuálním, celospolečensky závažným tématem, neboť statistiky a křivky znázorňující kriminalitu mladistvých rok od roku neustále stoupají.

Cílem této práce je zhodnotit současný stav kriminality mladistvých se zaměřením na nejčastější druhy trestné činnosti a poukázat na problematiku s tím související.

Kriminalita mladistvých je velmi častým tématem diskuze široké veřejnosti a je řešena na mnoha úrovních naší společnosti. Předmětem odborného zkoumání jsou především samotné příčiny vzniku kriminálního chování mladistvých. Na tyto příčiny se lidská společnost snaží reagovat jakousi „sítí preventivních nástrojů“, která by tyto příčiny měla dlouhodobě minimalizovat. Hlavními cíly těchto preventivních prostředků jsou: snížení kriminality a její trvalé udržení ve společensky-přijatelných mezích.

Na sociálně patologické jevy, do kterých je řazena i kriminalita mladistvých, reaguje mnoho vědních disciplín. Kromě sociologie a pedagogiky je to i právní věda, která upravuje právní mechanismy nastupující v případech, kdy mladiství porušují právní normy.

Ve své práci se velmi podrobně zabývám příčinami vzniku kriminality u mladistvých osob. Rozebírám základní teorie a směry vzniku kriminality, příčiny vnější i vnitřní. V navazující kapitole na ně reaguji preventivními prostředky a opatřeními a snažím se o jejich základní charakteristiku.

Pokud veškeré preventivní prostředky kriminality u mladistvého selžou, dopustí se zpravidla trestné činnosti. Podrobně se v této práci věnuji jednotlivým nejčastějším druhům trestných činů, kterých se mladiství dopouštějí. Pro kategorii mladistvých je nejvíce typická oblast majetkové kriminality. Prostřednictvím nejaktuálnějších statistických údajů popisují kriminalitu nejen majetkovou, ale i násilnou a mravnostní.

Zabývám se také přílehlající právní úpravou a specificky stanovenou trestní odpovědností mladistvých. Řeším odlišné pojetí trestního řízení ve věcech mladistvých a v neposlední řadě se věnuji také možnostem trestání kriminálního jednání mladistvých.

Uvědomuji si, že na podobná témata bylo již zpracováno několik diplomových prací. Přesto jsem si toto téma vybrala, jelikož se o tento celospolečenský problém zajímám již od prvního ročníku mého studia na právnické fakultě, neboť mám ve svém blízkém okolí lidi, kteří pracují s mladistvými, jakožto pachatelé trestných činů v diagnostickém - výchovném ústavu. Faktický přínos této práce tak spatřuji především v kapitole č. 10 - Úvahy de lege lata a de lege ferenda, kde pracuji s reálnými fakty a informacemi od lidí, kteří se jevem, kterým je neustále narůstající kriminalita mladistvých, denně zabývají.

Návštěvy a četné konzultace se zaměstnanci výchovného ústavu mi umožnily porovnat teoretické poznatky získané z odborných publikací a zákonů s praxí. Praktické postřehy a názory těchto lidí, kteří s delikventní mládeží denně pracují, mi usnadnily pochopení některých úskalí přílehlající právní úpravy, na která se snažím ve své diplomové práci upozornit, případně najít vhodná řešení.

Co se týká obsahu mé diplomové práce, z velké části je tvořena - dle mého názoru, nezbytnou teorií. Tato teorie tvořila základ, ze kterého jsem vycházela v kapitole, kde se věnuji úvahám ohledně této problematiky.

Teoretický základ, poznatky získané převážně z odborných publikací jsem v úvahové části rozšířila o vlastní názory, které se mi postupně formovaly především díky návštěvám výchovného ústavu. Úvahová kapitola je tedy zaměřena především na zákon č. 109/2002 Sb. a na otázky týkající se převážně ochranné výchovy.

Převažující metodou, se kterou ve své diplomové práci pracuji, je analýza. Rozebírám jednotlivé zdroje, které se snažím propojovat do vzájemných souvislostí. Popisováním se snažím o jasný, přehledný a ucelený přehled této problematiky, přičemž některé její aspekty se snažím v závěru této práce aplikovat v praxi, zejména prostřednictvím rozhovorů a následné indukce.

1. Základní pojmy

Kriminalita

Kriminalitu (jinak také zločinnost) lze definovat jako souhrn jevů, které jsou společensky škodlivé a které jsou uvedeny v trestních kodexech. Kriminalita je jedním ze stěžejních pojmů této práce a vědecky se jí blíže zabývá empirická věda kriminologie.

Za právní definici pojmu kriminalita, lze považovat definici Jandourka, dle kterého je kriminalitou způsob chování, kdy jedinec porušuje normy trestního práva. Nutno zdůraznit, že pojem kriminalita tedy dopadá pouze na jednání, které je regulováno trestními kodexy.¹

Prekriminalita

Prekriminalitou označujeme činy dětí, které by byly jinak označovány za trestné. Těchto činů se dopouštějí děti, které ještě nejsou trestně odpovědné, tedy ještě nedosáhly věku patnácti let. Pokud by se tohoto protiprávního jednání dopustila osoba starší, jednalo by se již o provinění či trestný čin.²

Delikvence

V publikacích byl taktéž hojně zmiňován pojem delikvence. Kriminalitě mladistvých se též přezdívá juvenilní delikvence, která je širším pojmem kriminality. O širším pojetí kriminality, tedy delikvenci hovoříme hlavně z toho důvodu, že delikvence se dotýká porušování nejen pravidel právních ale i těch sociálních.

Mladiství se nejčastěji dopouštějí následujících forem delikvence: toxikomanie, prostituce, násilí proti jednotlivci či větší skupině osob, opilství a s tím spojené výtržnictví a dále se dopouštějí majetkové trestné činnosti.

¹ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0., s. 14

² ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 11

Protiprávní čin

Tento pojem užívá Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a kategorizuje ho dále na tři druhy deliktů, kterými jsou: provinění, čin jinak trestný a trestný čin. Z hlediska terminologie protiprávního činu mladistvého, hovoříme o tzv. provinění, které představuje jen jiné označení trestného činu. Shodně je taktéž např. pojem trest (v kontextu kriminality mladistvých), nahrazen pojmem trestní opatření.

Provinění

Proviněním lze odlišně označit trestný čin, kterého se dopustila mladistvá osoba. I v případě provinění se (stejně jako u trestného činu) musí jednat o protiprávní jednání a musí vykazovat znaky uvedené v trestním zákoně. Pokud bychom definici pojmu provinění odvodili z definice trestného činu dle §13 (1) zák. č. 40/2009 Sb., tak se na provinění vztahují totožné obligatorní podmínky, kterými jsou zmíněná protiprávnost a znaky uvedené v trestním zákoně.

Čin jinak trestný

Dle § 5 odst. 2 ZSVM je čin jinak trestný definován jako čin, který je za daných okolností trestným. Pokud se ovšem konkrétní případ vymyká daným okolnostem, tedy jsou zde jiné podmínky, jedná se o čin beztrestný. Tuto relativní beztrestnost může „zajistit“ například nepřičetnost pachatele či jeho nedostatečný věk při páchání tohoto činu.

Trestný čin

Další základní pojem, který je nutno definovat je trestný čin. Jedná se o protiprávní čin, který je v § 13 (1) zák. č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku definován následovně: „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“

Jinak lze trestný čin definovat též jako protiprávní jednání, kterým pachatel značně ohrožuje zájmy chráněné státem, potažmo státní mocí, která toto nedovolené chování dále trestá. Méně závažný protiprávní čin označujeme pojmem přestupek.

Mládež

Přesná definice pojmu mládež je velmi obtížná. Z demografického hlediska hlavně proto, že je velmi obtížné určit striktní hranice věkového období nazvané mládí. Ovšem pro účely právní a hlavně pro účely této práce jsou pojmem mládež v užším slova smyslu, označovány dle § 2 (1) ZSVM - děti mladší patnácti let a mladiství.

Pokud děti a mladistvé rozšíříme ještě o věkovou skupinu tzv. mladých dospělých, dostaneme se k definici pojmu mládeže v širším slova smyslu, který ale např. Policie ČR pro své statistické údaje nepoužívá. Policie pojmem mládež rozumí fyzické osoby od jejich narození až po dosažení věku osmnácti let.³

Dítě

Dle terminologie trestního zákoníku, konkrétně § 126, je dítětem označována osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví něco jiného. ZSVM ovšem § 2 odst. (1) písm. b), rozumí dítětem mladším patnácti let toho, kdo v době spáchání činu jinak trestného, nedovršil patnáctý rok věku.⁴

Mladistvý

„Mladistvý je pojem trestněprávní, označující fyzickou osobou. Postavení mladistvého je vázáno na dobu spáchání trestného činu. Mladistvou je osoba ode dne, který následuje po dni patnáctých narozenin do dne, ve kterém dovršila osmnáct let věku.“⁵

Nezletilý

Nezletilou osobou je osoba mladší osmnácti let nebo osoba, která nenabyla zletilosti prostřednictvím uzavření manželství. Problematice zletilosti se věnuje občanské právo, trestní kodexy se tomuto pojmu vyhýbají.

³ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 12

⁴ § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů ve srov. s § 2 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

⁵ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 13

Mladý dospělý

Mladým dospělým se označuje osoba starší osmnácti let, přičemž věkové vymezení tohoto pojmu nemá pevně stanovenou horní hranici. Objevují se názory, že věk mladého dospělého končí dovršením 20-21 let, nejsou ale ojedinělé ani názory se stanovenou horní hranicí na 30 let.

Osoba blízká věku mladistvého

Trestněprávní pojem osoby blízké věku mladistvého se týká fyzické osoby ve věku mezi 18. a 19. lety života. Při posuzování činu, který spáchala osoba blízká věku mladistvého, hovoříme o institutu tzv. polehčující okolnosti, neboť věk pachatele je pro následné určení trestu jedním ze stěžejních elementů.⁶

⁶ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 13-14

2. Kriminalita mladistvých osob

V této kapitole se budu blíže věnovat kriminalitě mladistvých a jejím specifickým rysům. Je nesporné, že kriminalita jako taková je velmi závažným **společenským problémem** současné doby a je jí tak poskytováno mnoho pozornosti. Již v dobách minulých bylo kriminalitě mladistvých věnováno několik desítek, stovek odborných prací, výzkumů, studií a publikací, přičemž je znepokojujícím faktem, že se naší společnosti stále nedaří najít „účinný lék“ na omezení, či maximální možnou eliminaci této kriminality, neboť pomyslná křivka kriminality mladistvých má stále pozvolně - stoupající charakter.

Již od prvních statistik je známo, že kriminalita je převážně **doménou mladých lidí**. Např. Kaiser (a další autoři) zastávají obecný názor, že příkře stoupá kriminální zatížení jedince až do věku 20 let a potom kolísavě klesá.⁷ Další výzkumy a analýzy jasně potvrzují, že osoby, které nejvíce páchají trestnou činností, jsou spíše osobami mladšího věku než staršího. Také dle názorů učitelů, psychologů, policistů a dalších osob pracujících s mládeží je zřejmé, že nejrizikovějším obdobím, ve kterém je největší pravděpodobnost spáchání trestného činu, je životní etapa jedince ve věku 14 až 18 let.

Pokud jsme výše stanovili věk, ve kterém se osoby nejčastěji dopouští trestných činů a jiných deliktů, dále budeme tuto problematiku zkoumat z hlediska pohlaví.

Kriminálního jednání se dopouštějí mnohem **častěji chlapci** než děvčata. Děvčata páchají trestnou činností nejčastěji v podobě krádeží, podvodů a velmi zřídka se u nich objevuje prvek násilí. Kriminalita dívek také velmi úzce souvisí s užitím návykových látek a prostitucí.⁸

Z výše uvedeného a dalších nejen tuzemských statistik lze dovodit, že kriminalita mladistvých je závažným celospolečenským problémem, na který je nutno reagovat. Společnost usiluje o represivnější přístup k mladistvým hlavně z důvodu stále narůstající brutality činů, kterých se mladiství dopouštějí. V současnosti se totiž dětem a mladistvým pachatelům dostává ze strany soudů

⁷ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 14

⁸ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 20

(rozhodujících o jejich vině a trestu) zvláštní tolerance, pramenící z jejich věku a tedy předpokládané rozumové nevyspělosti a celkové nevyzrálosti.

Specifická tolerance ze strany společnosti vůči kriminálnímu chování dětí a mladistvých může vytvářet tzv. latentní kriminalitu. Pokud je řeč o tzv. **latentní kriminalitě**, jinak také černé, temné či šedé kriminalitě, máme na mysli tzv. skrytou kriminalitu, zjednodušeně řečeno tu, kterou nikdo neohlásí. Právě v tomto aspektu se projevuje určitá tolerance ze strany společnosti, která zejména méně závažné činy, kterých se dopustí právě děti či mladiství, orgánům činným v trestním řízení prostě a jednoduše vůbec neohlásí.⁹

2.1. Specifika kriminality mladistvých

Podle mého názoru je stěžejním specifickým znakem odlišujícím kriminalitu mladistvých od kriminality dospělých osob - **nedostatečná příprava a plánování**. Mladistvý pachatel si svůj čin (ve většině případů) nikterak nenaplňuje, blíže nerozmyslí, často jedná spontánně a impulsivně, přičemž používá nevhodné nástroje, s čímž souvisí skutečnost, že většinou zanechává na místě činu více kriminalistických stop.

Spolupachatelství je dalším a velmi častým rysem kriminality mladistvých. Je všeobecně známo, že pro mladistvého jsou (hlavně v období dospívání), velmi důležití jeho vrstevníci. Kombinace jakési touhy po dobrodružství a chťič zapadnout mezi ostatní, vede mnohdy k tomu, že se spousta mladistvých nechá strhnout a připleče se ke spáchání (vzdáleně neškodného) trestného činu. Spolupachatelství se u mladistvých objevuje nejčastěji u majetkových trestných činů, přičemž mladiství pachatelé zpravidla odcizují věci, které se jim líbí. Právě při těchto činech se mladiství nechají zcela ovlivnit pravidly „své věkové skupiny“ a někdy se i pod strachem z vyloučení, připojí k páchání trestní činnosti.

Skupinovost se také projevuje při hromadném znehodnocování různých zařízení či ničení různých předmětů, kdy právě tato skupina predestinuje jedinci mnohdy klamný pocit jakési anonymity v případě odhalení trestného činu. K tomuto nutno dodat, že pokud dojde k odhalení trestného činu spáchaného

⁹ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0. st. 32 a násl.

skupinou mladistvých, zpravidla nedojde k potrestání všech aktérů a hlavně reálných iniciátorů, ale s trestem odchází pouze několik mladistvých, tzv. „obětních beránků“, kteří představují nejslabší článek ve skupině mladistvých.¹⁰

Pokud mladistvý opakuje trestnou činnost, lze v jeho jednání nalézt **shodné znaky jako u předchozí trestné činnosti**, kterou páchal. Většinou se nikterak nepoučí a trestný čin opakuje jako podle nacvičeného „scénáře“.

Dále nesmíme opomenout **emotivní motivaci** převyšující motivaci rozumovou a již zmíněné **impulsivní chování**. Emotivní jednání vedoucí ke spáchání trestného činu není výjimkou ani u dospělých, ovšem u mladistvých se tento prvek objevuje velmi často. Mladiství nejsou schopni udržet své emoce „na uzdě“ a často se tak dopouští trestných činů zkratkovitým jednáním, které jednoznačně souvisí s věkem a tedy nedostatkem zkušeností. Mnoho mladistvých neví, jak určitou situaci vyřešit nebo naopak chtějí něčeho dosáhnout co možná nejrychleji a pod vlivem momentální situace nepřemýšlí nad důsledky svého jednání.

Předmětem laické diskuze je velmi často i **narůstající míra násilí mezi mládeží**. Nutno říci, že násilná kriminalita tvoří součást celkové kriminality mladistvých a je třeba se na její příčiny zaměřovat v celkovém kontextu a v jejich vzájemné interakci.¹¹

S výše uvedeným také souvisí tyto typické prvky: **neadekvátnost jednání, nadměrná brutalita a neschopnost odložení uspokojení svých potřeb**.¹² Dále můžeme zmínit **značnou tvrdost při páchání činů** a také **neschopnost odhadu**. Za těmito elementy může stát již zmiňovaný nedostatek zkušeností a celková nevyzrálость osobnosti související s věkem jedince, ovšem také to může být například následek požití alkoholu či jiné omamné látky. Vlivům a příčinám vzniku kriminality u mladistvých se důkladně věnuji v navazující kapitole.

¹⁰ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0. st. 30

¹¹ *Přehled znalostí o násilí mezi mládeží: trendy, strategie a reakce v členských státech EU*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006. Prameny (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-049-8., s. 21

¹² FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0. st. 31

3. Příčiny vzniku kriminality u mladistvých osob

Bylo již několikrát řečeno, že nejrizikovějším obdobím pro ovlivnění člověka ke spáchání trestného činu, se jeví právě věk mladistvého. Existuje ale mnoho vlivů a faktorů, které mohou u mladistvého více či méně přispět k páchání trestné činnosti.

3.1. Vznik kriminality u mladistvých osob – teorie (směry)

V souvislosti s tímto níže stručně zmiňuji základní teorie (směry), které se příčinami vzniku kriminality jednoznačně zabývaly/zabývají a které se ještě dále rozdělují na jiné teoretické proudy, směry a konstrukce. Pro úplnost dodávám, že s ohledem na dodržení tématu práce a rozsahu, se této látce věnuji pouze okrajově, avšak ji nepovažuji za méně důležitou.

3.1.1. Směr biologický

Teorie biologického směru velice upozadují vliv rodiny a prostředí, ve kterém pachatel vyrůstal a žije. Dle tohoto směru jsou pachatelé klasifikováni převážně z pohledu jejich vnějších vlastností. V období pozitivismu byl dokonce formován **typ tzv. „rozeného zločince“**.

Dalším příkladem je Kretschnerova **teorie o tělesných typech**, řadících se do německé konstituční školy, která rozlišuje 3 tělesné typy (atletický typ, pyknický typ, astenický typ) a zabývá se v první řadě proporcemi tělesnými, ke kterým následně přiřazuje předurčené vlastnosti pachatele. Jiné biologické teorie pracují i například s rodovým působením, dědičností a adopcí, ovšem nikterak nebo jen velmi zřídka pracují s nápravou těchto pachatelů a jejich znovuzачleněním do společnosti.¹³

3.1.2. Směr psychologický

Směr psychologický je oproti biologickému zaměřen zásadně na psychiku člověka a jeho **vnitřní vlastnosti**. Vychází z poznatků vědní psychologie a psychiatrie s ohledem na strukturu osobnosti pachatele a její jednotlivé prvky

¹³ Vznik kriminologie, kriminologické školy - Kriminologie - Učební opory: Inovace SEBS a ASEBS. 302 Found [online]. Copyright © 2011 Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity [cit. 06.12.2018]. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/vznik>

jako jsou například: temperament, charakter, dovednosti a schopnosti, zájmy a jiné. Velmi mnoho současných znalostí, které se této problematice týkají, vzešlo právě ze zkoumání delikventní osoby prostřednictvím psychologických metod.¹⁴

3.1.3. Směr sociologický

Doménou tohoto směru je **prostředí**, ze kterého pachatel pochází a ve kterém v současné době žije. Sociologické směry zkoumají hodnoty jednotlivce a jeho postavení v sociální společnosti.

3.1.4. Směr multifaktorový

Tato typologie pracuje s **kombinací** výše uvedených směrů i dalších jiných faktorů a činitelů, které na pachatele působí. Doménou tohoto směru je ovšem srovnání delikventní a nedelikventní skupiny osob a následné vyhodnocení zjištěných rozdílů. Za průkopníky a představitele tohoto směru jsou označováni manželé Eleanora a Sheldon Glueckovy.¹⁵

Ani jednu z výše uvedených teorií nelze označit za jedinou a zcela správnou. Při hledání skutečných příčin vzniku kriminality u mladistvých je zcela nutné, zabývat se všemi možnými faktory a to zásadně v jejich vzájemné kontinuitě. Faktory ovlivňující zločinnost jsou natolik rozmanité, že vylučují podmíněnost zločinnosti pouze jednou příčinou. Taktéž je nutno zdůraznit, že zásadní roli hraje i větší či menší míra pravděpodobnosti kriminálního chování v individuálních případech, velmi často podmíněná nahodilostí a tzv. kriminální příležitostí.¹⁶

3.2. Vznik kriminality u mladistvých osob – příčiny vnější

Nejzávažnější příčiny, které vedou mladistvé k páchání kriminálních činů, jsou především odrazem špatného rodinného zázemí, nedostatečné školní

¹⁴ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 6

¹⁵ Vznik kriminologie, kriminologické školy - Kriminologie - Učební opory: Inovace SEBS a ASEBS. *302 Found* [online]. Copyright © 2011 Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity [cit. 06.12.2018]. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/vznik>

¹⁶ VEČERKA, Kazimír. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-118-9., s. 18

výchovy, bídných znalostí v oblasti práva a také nevhodně tráveného volného času.

Při značném zobecnění tedy hraje zásadní roli při páchání trestné činnosti u mladistvého především: rodina, škola, vrstevníci, masová média a možné závislosti.

3.2.1. Vliv rodiny

Prvním a zároveň nejdůležitějším faktorem je v tomto směru, dle mého názoru rodina. Rodina, jakožto jeden z klíčových faktorů výchovy dítěte, sehrává také stěžejní roli při tak složitém procesu, jako je socializace dítěte.

Je všeobecně známo, že malé dítě přebírá vzorce chování svých rodičů a ve všem je napodobuje. Z tohoto vyplývá, že například pokud je matka alkoholičkou a otcí byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody za násilný trestný čin, povětšinou se z dítěte narozeného do této rodiny, nestane spořádaný občan. Dítě je velmi ovlivněno prostředím, ve kterém vyrůstá a vzorce chování si formuje, lépe řečeno přebírá od rodičů, již během svého dětství a následného dospívání.

Převládá názor, že čím více se rodiče k dítěti staví odmítavě, neprojevují mu příliš lásky a současně ho nerespektují, tím více roste **riziko výchovy „mladého delikventa“**. Nevhodné vzory chování dítě může převzít i od rodičů, kteří nejsou fakticky schopni se o dítě postarat. Narážím na problematiku rodičů patologicky závislých na alkoholu či drogách. Tento typ rodičů velmi často porušuje normy společnosti a chová se nevhodným způsobem, který se mnohdy pohybuje na hranici zákona. Od těchto rodičů ani nemůžeme očekávat, že k disciplíně a společensky-žádoucímu chování, povedou své děti.

Dalším negativním jevem je rozhodně stále narůstající počet rozvodů a stále klesající počet uzavřených sňatků v České republice. Výchova jedince v **neúplné rodině** bývá označována za společenský problém, který je spatřován nejen ve finančním (ne)zajištění této rodiny, ale také v jednom z chybějících sociálních vzorů, tedy matky či otce. Je faktem, že neúplná rodina bourá podstatu chápání tradičního užšího pojetí rodiny, jakožto matky, otce a dítěte, ovšem

na druhou stranu není žádoucí, aby spolu rodiče žili v nepřetržitých a ustavičných sporech.

Kromě chybějícího mužského či ženského elementu ve výchově, můžeme také narazit na **špatnou výchovu rodičů**, která může být příliš benevolentní a svobodná, která v dítěti vyvolává klamný dojem, že si může dělat, co se mu zlíbí a nic se mu nestane. Protikladem této výchovy je výchova přísná, nekompromisní a tvrdá, často zahrnující tělesné tresty. Tato výchova s sebou nese riziko, že si dítě v dospělosti osvojí násilí a hrubost jednání, jakožto primární prostředek k dosažení svých cílů.

Řada odborníků si je také jista tvrzením, že děti, které jsou často svědky konfliktních situací mezi rodiči, mají v budoucnu větší sklon ke kriminalitě, než děti vyrůstající v klidné a harmonické rodině.¹⁷

Za zmínku také stojí tendence objevování se kriminality u mladistvých, kteří pocházejí z úplných, dobře situovaných a finančně zajištěných rodin. Tento jev lze vysvětlit tak, že v dnešní době působení rodiny na celkovou výchovu dítěte strmě klesá,¹⁸ neboť v životě dospívajícího jedince se objevují další podněty a vlivy, které pro něj mají mnohdy vyšší hodnotu, než nejbližší rodina. Mám tím na mysli například vliv vrstevníků a všudy přítomných masových médií či první zkušenosti mladistvých s alkoholem či drogami. Dalším možným vysvětlením je pak **skrytá patologie v rodině** nebo utajovaný či hůře rozpoznatelný **negativní vztah mladistvého k jednomu z rodičů** a navenek projevovaná „revolta“ prostřednictvím delikventního chování mladistvého v jinak „spořádané“ a bezproblémové rodině.

Je nesporné, že rodina je tradičním a nejdůležitějším společenským uskupením. Z výše uvedeného plyne, že rodina vytváří základ pro sociální formování jedince a jeho hodnotového žebříčku v (nejen) mezilidských vztazích. Určuje jeho postoje, předjímá jeho názory i vzorce chování, které pak tento jedinec předává dál v rámci své reprodukce.

¹⁷ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2. s. 48

¹⁸ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2. s. 41

3.2.2. Vliv školy

Škola a jiné vzdělávací instituce učí děti a mladistvé nejen výukové předměty, ale také společensky žádoucím chování nejen k učitelům, ale i k sobě navzájem. Škola je mnohdy první institucí, kdy se dítě či mladistvý setkává s jinou autoritou, než je sám rodič. Školy by měly jedinci pomoci rozlišit jeho silné a slabé stránky a nasměrovat ho na cestu, na které by mohl být v budoucnu úspěšný.

Ve školním prostředí také dítě poprvé ztrácí své výlučné postavení, které mělo v rodině a je nuceno přizpůsobit se a pokud možno úspěšně „zapadnou“ do školního systému. Kromě přizpůsobování se rytmu školní docházky se musí děti vypořádat i s vrstevníky. Děti si ve škole vytváří své vlastní **subkultury** se společnými zájmy a činnostmi. Tyto subkultury se mohou „těšit“ větší či menší oblibě ze strany pedagoga. Skupiny, ale i jedinci ke kterým má učitel otevřeně negativní vztah, mohou být také často vystavováni agresivitě a šikaně ze strany ostatních spolužáků. Není tak divu, že tyto segregované subkultury mohou být zárodkem pro vznik asociálních part.¹⁹

3.2.3. Vliv vrstevníků

Dospívání je obdobím hledání vlastního já. Při tomto hledání je pro mladistvého velmi důležitý názor jeho vrstevníků, kteří jsou tou nejvýznamnější referenční skupinou na „prahu světa dospělých“.²⁰

Jedinec ve věku mladistvého pociťuje silnou **potřebu určité sounáležitosti** ke své věkové skupině, se kterou chce sdílet své názory a zájmy. Pro mladistvé je také typické upozadňování rodiny před vrstevnickou skupinou, neboť mnozí mladí lidé mají pocit, že jim rodiče v tomto věku příliš nerozumí. Dokonce je častým jevem, že si mladý člověk, který žije v ne zcela funkční rodině, vytváří velmi nadstandardní až rodinné vazby k některými ze svých vrstevníků a simuluje si tak (v některých ohledech) právě rodinu. Z tohoto důvodu je pro něj příjem do této skupiny očividně jedním z nejdůležitějších cílů.

¹⁹ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2. s. 77-78

²⁰ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2. s. 83

Vrstevnícká uskupení mohou být zcela neškodná, ale také nesoucí velké riziko například v podobě zvýšeného zájmu o alkohol, drogy a sklonům k delikventnímu chování. Trestných činů se ovšem tyto party mladých lidí dopouští převážně proto, že nemají žádné jiné volnočasové aktivity a mnohdy jsou zcela bez finančních prostředků. Právě chybějící finanční prostředky jsou nejčastější příčinou vedoucí mladistvé k páchání té nejběžnější trestné činnosti – tedy majetkových trestných činů.

Pocit potřeby osobní identity se skupinou patří k normálnímu a zcela běžnému vývoji života jedince. Jakmile si ovšem mladistvý najde své místo ve skupině a výrazně upevní své postavení, následuje další etapa života, kolem 18. – 20. roku, kdy se jedinec snaží viditelně osamostatnit, nebojí se projevit své subjektivní názory a usiluje o úspěšné uplatnění své osoby ve společnosti.

3.2.4. Vliv masových médií

Masová média, masová komunikace = „dobrý sluha, zlý pán“. Tímto pozměněným rčením jsem chtěla poukázat na **obrovský vliv** veškerých komunikačních médií a prostředků, přičemž je na každém, jak s nimi naloží a do jaké míry se jimi nechá ovlivnit. Je nesporné, že působení těchto médií na mladistvé je v dnešní době obrovské. Prostřednictvím televizních přenosů a hlavně internetu, proudí k mladému člověku téměř každý den stovky, tisíce informací a možností zábavy. V případě „každodenní záplavy informací“ je nutné, aby si jedinec jednotlivé informace znovu ověřoval a uměl včas rozeznat **dezinformace** od kvalitně zpracovaných a zdrojově podložených zpráv.

Dále je nutno zmínit velmi diskutovaný problém a to je všude přítomné **násilí**, které se v masmédiích hojně vyskytuje. Televize, internet a v neposlední řadě počítačové hry, mladistvým každý den ukazují různé formy násilí. Je znepokojující, že se mladiství nechávají těmito „ukázkami“ brutálního násilí inspirovat k páchání trestné činnosti, neboť je zcela běžné, že mladiství otevřeně přiznávají inspiraci svých činů tím, co viděli v televizi, nebo že chtěli například vyzkoušet, zda se zbraň bude chovat stejně v realitě jako ve virtuální hře.

Tzv. pondělní syndrom je odborným termínem pro zvýšenou agresivitu dětí ve školských zařízeních, které víkend trávily sledováním televize či internetu. Pešatová přirovnává děti, které tráví mnoho hodin před počítačem

k „počítačovým narkomanům“. Tito mladí „narkomani“ mají zřetelné problémy s rodiči, ve škole i s chováním a postupně u nich vyhasínají veškeré emoce ve vztahu ke svému blízkému okolí.²¹

Co se týká rizika, které v sobě nesou sociální sítě, je v zájmu mladistvého, aby si naplno uvědomoval jejich **anonymitu a neosobnost**.

Bohužel kromě šíření poplašných zpráv na internetu, je běžným jevem také **kyberšikana**, která může pro mladistvého i jeho okolí skončit fatálním, mnohdy zdrcujícím závěrem.

O fenoménu sociálních sítí, masových médií a jejich kolosálním vlivu na mladistvé, by se dala napsat samostatná diplomová práce. Proto závěrem apeluji na nutnost důsledné kontroly ze strany rodičů nad tím, co jejich děti a dospívající na internetu či v televizi sledují, jak vystupují na sociálních sítích a jaké hry ve svém volném čase hrají.

3.2.5. Vliv závislostí

Alkohol

Je pravdou, že mnoho dospělých hledá řešení svých problémů v alkoholu. Smutnějším faktem je, že v České republice první zkušenosti s alkoholem přicházejí již v období dospívání. **Důvodů** proč mají mladiství k alkoholu pozitivní přístup je hned několik. Může to být zvědavost, pocit následného uvolnění a možnost lepšího navazování kontaktů v oblasti mezilidských vztahů, řešení problémů, či naléhavý tlak vrstevnické skupiny.

Mezi mladistvými je nejoblíbenějším alkoholem pivo, víno a různé druhy destilovaných nápojů. Pití alkoholu je v České republice spíše doménou chlapců než dívek, přičemž není výjimkou, že nezůstane jen u chutnávání a poznávání těchto lihovin, ale dojde i ke vzniku závažné alkoholické závislosti.

Drogy

Přesto, že naše drogová scéna prošla určitým vývojem, je nesporné, že se jedná o velmi aktuální a stále se prohlubující problém celé naší společnosti. Pokud

²¹ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0. st. 111

problematiku užívání drog vztáhneme na mladistvé, jsou nejvíce ohroženou skupinou, která tomuto problému musí čelit. Česká republika již několik let bojuje s neustále se rozpínající invazí nových a velmi nebezpečných drog, jejichž pestrost a množství se neustále zvyšuje. Dalším problémem je velmi jednoduchá **dostupnost** těchto návykových látek, která mladistvým umožňuje udržovat trvalé a pevné spojení s drogovým prostředím.

Marihuana, extáze a pervitin se u mladistvých „těší“ největší obliby. Touha po experimentu, novém zážitku a určitý druh relaxace jsou hlavními důvody užívání těchto drog mladistvými. Časté užívání drog u mladistvých častokrát vyústí až ústavní výchovou, která jim spolu s navrženou léčbou dává možnost překonání této závislosti.

Z početných statistik vyplývá, že nejčastější kriminalita v souvislosti s požitím návykových látek je **kriminalita majetková**. Kromě majetkových trestných činů se hojně vyskytuje násilná trestná činnost a výtržnictví. Dalšími trestnými činy, které s drogami a jejich distribucí přímo souvisí, jsou dle trestního zákoníku:

- nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§283),
- přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu (§284),
- nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku (§285),
- výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu (§286),
- šíření toxikomanie (§287).

Kriminalita mladistvých i problematika drogové závislosti se nachází v **latentní zóně**. Je tak velmi náročné zjistit přesné statistické údaje o počtu mladistvých, kteří páchají trestnou činností pod vlivem drog, je ovšem nepochybné, že jsou tato čísla o mnoho vyšší, než ukazují tabulky. Přesto, že se protidrogová politika jednoznačně snaží omezit tento problém prostřednictvím různých preventivních opatření a represí, nedaří se jí prozatím zastavit či zmírnit dopady tak závažného sociálně-patologického jevu, kterým je toxikomanie.

3.3. Vznik kriminality u mladistvých osob – příčiny vnitřní

Nelze opomenout zmínit ani nejdůležitější faktory vnitřní, kterými se také zabývá velké množství teorií a které mohou vyvolat kriminalitu u mladistvé osoby. Těmito vlivy jsou např. dědičnost, poruchy chování či osobnosti a dále různé syndromy jako například syndrom hyperaktivity (syndrom ADHD) či syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN).

3.3.1. Dědičnost

V případě dědičnosti (heredity), se opět navracíme k vlivu rodiny a **genetickým dispozicím rodičů**. Rodiče mohou na své děti přenést především některé duševní vlastnosti, které mohou být předpokladem pro páchaní trestné činnosti. V současnosti jsou uznávány dva důkazní způsoby. Srovnání jednovaječných a dvojvaječných dvojčat a studie adoptivních dětí.²² Veškeré výzkumy pak došly k závěru, že ke kriminálním sklonům jsou více předurčena jednovaječná dvojčata než ta dvojvaječná. V případě adopce dítěte, které má dědičné kriminálními dispozice, rodinou, která tyto dispozice nemá, se pak ostře snižuje možnost výskytu kriminálního chování u takto adoptovaného dítěte.

3.3.2. Poruchy chování

Poruchy chování vysvětlujeme jako chování dětí a mladistvých, kteří nedodržují společenské normy. Pro poruchy chování existuje mnoho typologií, dle různých hledisek (podle závažnosti, věku, převládající složky osobnosti). Mezi **nejčastější projevy** poruchy chování u mladistvých řadíme: vzdorovité chování a s tím související odmítání autorit, lhaní, šikanu, krádeže a potulování.

3.3.3. Poruchy osobnosti

Poruchy osobnosti lze definovat jako specifické odchylky od osoby, která má zdravé povahové vlastnosti. Nutno zdůraznit, že spolehlivě lze poruchu osobnosti diagnostikovat až **v dospělém věku**.²³ Mnoho lidí si mylně myslí, že porucha osobnosti je vlastně nemoc. Z biologického hlediska je to ovšem jen

²² ZOUBKOVÁ, Ivana. Kontrola kriminality mládeže. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 5-6

²³ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2. s. 30-31

jakési **geneticky předurčené nastavení člověka**. Z poruchy osobnosti se tedy nelze vyléčit, ale lze tyto odchylky úspěšně korigovat. Jako základní a nejvíce rozšířené typy psychopatie můžeme zmínit například: paranoiu, schizofrenii, emočně-nestabilní poruchu osobnosti a asociální poruchu osobnosti.

3.3.4. Syndrom ADHD

Syndrom ADHD je dědičná porucha pozornosti, která se projevuje především u dětí. V určité míře ovšem může přetrvávat až do dospělosti. **Typickými projevy** ADHD jsou nesoustředěnost, problém s pozorností, zapomnětlivost, potřeba pohybu a časté impulsivní chování. Děti s ADHD bývají popisovány jako neposedné a neustále mluvící.²⁴ U mladistvých postihnutých syndromem ADHD, bylo prokázáno častější tíhnutí k návykovým látkám, prostřednictvím kterých mladiství řeší svůj vnitřní neklid a celkovou emoční nestabilitu.

3.3.5. Syndrom CAN

Syndrom CAN (Child Abuse and Neglect) je do českého jazyka překládán jako **syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte**. Jak už sám název napovídá, jedná se o úmyslné, vědomé a absolutně společensky nepřijatelné jednání vůči dítěti, kterého se dopouští jeho nejbližší okolí. Na problematiku týrání svěřené osoby reaguje hned několik trestných činů. Ustanovení § 367 a § 368 trestního zákoníku, ukládá oznamovací povinnost a případné neoznámení či nezabránění týrání, kvalifikuje jako trestný čin.

Formy syndromu dle Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992:

- fyzické týrání
- psychické týrání
- sexuální zneužívání
- zanedbávání
- systémové týrání

²⁴ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2. s. 27 a násl.

- sekundární viktimizace
- Münchhausenův syndrom v zastoupení²⁵

Syndrom CAN má kolosální vliv na vývoj osobnosti dítěte. Mnoho případů týrání dětí se vůbec nezjistí i z toho důvodu, že se rodiče navzájem kryjí. Týrání dětí je možno přirovnat k ledovci, kdy je pouze jeho malá část viditelná. Myslím, že i dospělý člověk, který byl v dětství a dospívání týrán či jinak zneužíván svými nejbližšími, si sebou nese následky tohoto jednání po celý svůj život a nikdy se s tím zcela nevyrovná. Je častým jevem, že se tito jedinci dopouštějí na svých dětech stejných nebo podobných činů, jichž byli sami oběťmi.²⁶

Všechny výše uvedené příčiny vzniku kriminality u mladistvých jsou bezmezně důležité a nelze je od sebe striktně oddělovat. Při zabývání se touto problematikou se ale nemohu zbavit přesvědčení, že jeden faktor má přeci jen větší vliv, než ty ostatní. Tímto faktorem je rodina, rodinné prostředí, ze kterého daný jedinec pochází a jakým způsobem je vychováván. Dokonce bych se přikláněla k názoru, že rodina je tím nejdůležitějším faktorem, neboť právě rodiče mají tu „moc“ kontrolovat s kým se jejich dítě vídá, s kým je v kontaktu, co dělá ve svém volném čase, jak prospívá ve škole, co sleduje v televizi, na internetu a zda kouří, pije alkohol či užívá jiné návykové látky. Pokud se rodiče o své dítě zajímají, mohou ho před většinou negativních vlivů ochránit nebo mu mohou alespoň pomoci se s nimi zdárně vypořádat.

²⁵ Syndrom CAN - Šance Dětem. *Informační portál - Šance Dětem* [online]. Copyright © Nadace Sirius [cit. 06.12.2018]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-dospelého-k-diteti/syndrom-can.shtml>

²⁶ NIKL, Jaroslav. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000. ISBN 80-7251-033-9., s. 9

4. Prevence kriminality mladistvých

Existuje mnoho preventivních aktivit na řešení problému kriminality mladistvých. Objevují se různé názory, přístupy, strategie a v neposlední řadě legislativní opatření. Všechny prostředky namířené proti boji s kriminalitou mladistvých by však měly dodržovat základní princip, kterým je **respektování základních práv dětí a práva na soukromí jejich rodiny**. Tento princip by měl být promítnut v prevenci primární až po prevenci terciární. V zájmu účinné prevence kriminality je zde nutnost včasného informování o nežádoucím chování mladých delikventů dříve, než je toto chování nutno řešit prostředky trestního práva.²⁷

Jak již vyplývá z názvu, preventivní politika proti kriminalitě mladistvých se orientuje směrem do budoucnosti. Strategicky koncipovaná kontrola kriminality používá především **nerepresivní prostředky**, kterými usiluje o snižování pravděpodobnosti výskytu kriminálního chování u mladistvých. Nutno dodat, že prevence kriminality je spolu s represí součástí trestní politiky.

Mezi **subjekty** preventivní politiky řadíme kromě systému trestní justice (policie, státní zastupitelství, soudy a vězeňství) i orgány státní správy, samosprávy, podnikatele, církve a především občany samotné. Tento široký okruh subjektů se podílí na prevenci tzv. kriminality tradiční, obecné. Je logické, že například u organizovaného zločinu či u hospodářské kriminality není účast tak širokého spektra společnosti žádoucí, potažmo ani možná.²⁸

K **objektům** prevence kriminality jsou řazeny tzv. kriminogenní faktory, tedy příčiny vzniku kriminality, různé okolnosti a podmínky kriminality a také sociální prostředí. Dále se jedná o potenciální či skutečné pachatele či oběti trestných činů/provinění.²⁹

²⁷ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.,s. 118

²⁸ Prevence kriminality v České republice - Teoretický úvod. *Prevence kriminality v České republice - Prevence kriminality* [online]. Copyright © 2019 made by [cit. 1.12.2018]. Dostupné z: <http://www.prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/teoreticky-uvod/>

²⁹ Prevence kriminality - Ministerstvo vnitra České republiky. *Úvodní strana - Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Copyright © 2019 Ministerstvo vnitra České republiky, všechna práva vyhrazena [cit. 1.12.2018]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

Na problematiku prevence kriminality mládeže je reagováno na několika úrovních.

Primární prevence je koncipována jako poradenská aktivita s cílem výchovného a vzdělávacího působení na širokou veřejnost. Jádro primární prevence se vzhledem ke své pozornosti orientované především na děti a mládež, nachází ve školách a v rodinném prostředí.

Sekundární prevence je zaměřena na (možné) pachatele a oběti trestné činnosti, tedy na rizikovou skupinu obyvatelstva a na sociálně patologické jevy, kterými jsou například drogové závislosti a vandalismus.

Základ **terciární prevence** spočívá v resocializaci kriminálních osob a jejich návratu do sociálního prostředí. Terciární prevence je také zaměřena na samotné oběti trestné činnosti. Prostředky terciární prevence jsou např. pomoc pro dosažení sociální, ekonomické samostatnosti, či sociální a rodinné poradenství.³⁰

V souvislosti s primární, sekundární a terciární prevencí je nutno dále uvést pojmy sociální prevence, situační prevence a tzv. prevence viktimnosti a pomoc obětem trestných činů.

Sociální prevenci lze charakterizovat jako aktivity zaměřené na změnu/zlepšení nepříznivých sociálních a ekonomických podmínek. Právě tyto podmínky jsou totiž považovány za základní příčiny vzniku kriminality u mladistvých. Jak jsem uvedla výše, aktivity sociální prevence na primární úrovni jsou pod záštitou školy, rodiny a obcí. Na úrovni sekundární či terciární prevence však tyto sociální aktivity spadají (s ohledem na větší složitost aktivit) pod jednotlivé resorty, kterými jsou například Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo zdravotnictví.³¹

Situační prevence je založena na koncepci určité zkušenosti, která spojuje určité druhy kriminality s určitou dobou, místem či okolnostmi. Situační prevence se různorodými prostředky snaží minimalizovat kriminogenní podmínky, přičemž

³⁰ Prevence kriminality v České republice - Teoretický úvod. *Prevence kriminality v České republice - Prevence kriminality* [online]. Copyright © 2019 made by [cit. 1.12.2018]. Dostupné z: <http://www.prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/teoreticky-uvod/>

³¹ Prevence kriminality v České republice - Teoretický úvod. *Prevence kriminality v České republice - Prevence kriminality* [online]. Copyright © 2019 made by [cit. 1.12.2018]. Dostupné z: <http://www.prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/teoreticky-uvod/>

samotná úspěšnost situační prevence bývá většinou s ohledem na vhodně zvolené opatření velmi vysoká.³²

Prevence viktimnosti a pomoc obětem trestných činů v praxi znamená individuální přístup k psychicky ohroženým osobám, které se stali oběťmi trestných činů a kterým se dostává zvláštního přístupu především v rámci zdravotního, psychologického a právního poradenství.³³

Co se týká **systému** prevence kriminality, hovoříme o prevenci na rezortní úrovni, na meziresortní úrovni a na místní (obecní) úrovni.

Resortní úroveň

Na problematiku kriminálního chování mládeže se soustředí především jednotlivé resorty a nadresortní komise, které jsou členy Republikového výboru pro prevenci kriminality. Jednotlivé resorty (ministerstva) mají své **programy prevence kriminality** , které vycházejí z jejich věcné působnosti a zaměřují se na mládež v různých oblastech. Ministerstva prostřednictvím svých programů prevence kriminality značně ovlivňují vznik legislativy. Nejdůležitějšími resorty jsou v této oblasti: Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo školství a ministerstvo zdravotnictví.³⁴

Meziresortní úroveň

Meziresortní úroveň prevence kriminality představují především rady, které jsou zřizovány jakožto poradní orgány vlády a slouží ke koordinaci veškerých otázek spojených s preventivní činností jednotlivých resortů. Na meziresortní úrovni tak dochází k uskutečňování **tzv. preventivní politiky vlády** . Příkladem meziresortní úrovně prevence kriminality jsou Rada vlády pro záležitosti romské menšiny či Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky.

32 Prevence kriminality v České republice - Teoretický úvod. *Prevence kriminality v České republice - Prevence kriminality* [online]. Copyright © 2019 made by [cit. 1.12.2018]. Dostupné z: <http://www.prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/teoreticky-uvod/>

33 Prevence kriminality - Ministerstvo vnitra České republiky. *Úvodní strana - Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Copyright © 2019 Ministerstvo vnitra České republiky, všechna práva vyhrazena [cit. 1.12.2018]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

34 ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2., s. 118 a nasled.

Místní úroveň

Nejefektivněji je problematika kriminality mladistvých řešena na místní úrovni. Právě proto je těžiště systému prevence soustředěno na úrovni měst a obcí (respektive jejich orgánů, institucí a místních občanů).

Možnost reakce obecního zastupitelstva na kriminalitu mládeže prostřednictvím **obecně závazných vyhlášek** je vlastně situačně - preventivním opatřením, které se v praxi jeví jako velmi účinné. Obce si tak mohou v rámci své samostatné působnosti stanovit **opatření k zabezpečení záležitostí veřejného pořádku** a určit, které činnosti lze vykonávat na určitých místech/čase, a které činnosti nelze na území obce/města vykonávat vůbec. Nižší územně samosprávné celky si tímto způsobem upravují i podmínky k zajištění veřejného pořádku u sportovních a kulturních akcí, zábav či diskoték. Různorodé preventivní aktivity obcí a měst s ohledem na místní situaci a potřebnost se pak realizují prostřednictvím **tzv. projektů prevence**.³⁵

Těmito projekty prevence směřují obce/města především k včasnému podchycení sociálních příčin vzniku kriminality u mladistvých a orientují se v první řadě na podporu rodiny, vzdělání, zdravého životního stylu a toleranci. Praxe dále vyžaduje, aby se obce a města speciálně zaměřovala na rizikovou mládež především v oblastech:

- zlepšení volnočasových aktivit,
- podpory individuální a sociální odpovědnosti mezi mladistvými,
- podchycení konkrétních závažných problémů mladistvých (drogy, šikana, záškoláctví).³⁶

Projekty prevence kriminality na místní úrovni jsou podstatné zvláště z důvodu součinnosti orgánů jak státní správy a samosprávy, tak i policie

³⁵ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2., s. 130

³⁶ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2., s. 131

a různých neziskových organizací. Za realizaci těchto programů jsou odpovědná
obecní zastupitelstva.³⁷

³⁷ Prevence kriminality - Ministerstvo vnitra České republiky. *Úvodní strana - Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Copyright © 2019 Ministerstvo vnitra České republiky, všechna práva vyhrazena [cit. 12. 2018]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

5. Evidované trestné činy mladistvých

V této kapitole se podrobně zaměřím na jednotlivé trestné činy (provinění), kterých se mladiství nejčastěji dopouštějí. Kriminalita je mezi mladistvými rozšířena tak, že prakticky každý mladý člověk se již alespoň jednou nějakého deliktu dopustil. Je nutno opět připomenout, že většina deliktů je triviálních a spadá do tzv. **bagatelní kriminality**, která není zpravidla oznamována a řadí se pod kriminalitu latentní. **Kriminalita latentní** je stále častější, než **kriminalita oznámená OČTR**, z které je **objasněna** pouze její část. Pro tuto kapitolu jsem dle webových stránek Ministerstva vnitra vytvořila několik grafů, kde pracuji právě s čísly, představující pouze kriminalitu objasněnou, vycházejí pouze z oznámené kriminality, která závisí na ochotě občanů hlásit jednotlivé druhy TČ.³⁸ Pro lepší přehlednost jsem je rozdělila na majetkové, mravnostní a násilné trestné činy.

5.1. Majetkové trestné činy

Majetková kriminalita je dominující formou trestné činnosti nejen u mladistvých, ale i u dětí. Motivem majetkové trestné činnosti je především **zisk**. Nejčastějším druhem majetkové kriminality u mladistvých jsou **krádeže**. Níže uvádím přehled jednotlivých druhů objasněných krádeží (**za rok 2018**) a s ohledem na jejich četnost je řadím od nejčastějších po méně časté:

Krádeže

- v jiných objektech - § 205 TZ (189)
- vloupáním do ostatních objektů - § 178, 205 TZ (133)
- dvoustopých motorových vozidel - § 205, 207 TZ (89)
- jiné na osobách - § 205 TZ (75)
- v bytech - § 205 TZ (61)
- vloupáním do bytů - § 178, 205 TZ (40)
- kapesní - § 205 TZ (39)
- vloupáním do rodinných domků - § 178, 205 TZ (32)
- věci z aut - § 205 TZ (31)

³⁸ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2., s. 146

- jízdních kol - § 205, 207 TZ (28)
- vloupáním do obchodů – § 205 TZ (23)
- vloupáním do restaurací a hostinců - § 205 TZ (21)
- krádež vloupáním do víkendových chat - § 178, 205 TZ (20)
- jednostopých motorových vozidel - § 205, 207 TZ (11)³⁹

Výsadní postavení krádeží v majetkové kriminalitě mladistvých jednoznačně souvisí s touhou mladých lidí (i dětí), vlastnit drahé oblečení a různé moderní vymoženosti. Chtějí se vyrovnat za každou cenu svým **vrstevníkům**, kteří pocházejí ze sociálně silnějších rodin a kteří takové předměty vlastní.⁴⁰

Další problematikou, která je úzce spjata s kriminalitou majetkovou, jsou **drogy a drogové závislosti**. Některé publikace dokonce hovořily o zvyšující se **drogové kriminalitě** u mladistvých, kterou představuje především **nedovolené nakládání nebo přechovávání omamné, psychotropní látky a šíření toxikomanie**. Ve většině případů jde o marihuanu a extázi, přičemž si mladí lidé neuvědomují, že i pouhé předání této drogy některému z kamarádů, je už TČ (přečinem). Trestná činnost, která souvisí s drogami, nemá charakter pouze majetkový, ale výrazně zasahuje i do ostatních druhů kriminality. Jedná se též o loupeže, ublížení na zdraví, výtržnictví a znásilnění.⁴¹

V souvislosti s touto problematikou bych měla upozornit na mladistvé patologické hráče – **gamblery**. Přesto, že se ČR snaží regulovat tuto formu hazardu (prostřednictvím Zákona o hazardních hrách), počet hráčů neustále roste. Na území ČR jsou stále podniky, které nelegálně provozují herny, kasina a problematiku gamblersství neusnadňují ani internetové herny. Je všeobecně známo, že hráčská vášeň se odvíjí od stále se zvyšujících částek peněz, které si mladiství opatřují nejrůznějšími způsoby. V první fázi mladiství svou zálibu financují většinou kapesným a následně prodávají své osobní věci. Dále si finanční prostředky opatřují krádežemi, podvody a násilnou kriminalitou. S tím souvisí fakt, že v hernách velmi často dochází k uzavírání nelegálních obchodů

³⁹ Kriminalita - Policie České republiky. Úvodní strana - Policie České republiky [online]. Copyright © 2019 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 06.03.2019]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

⁴⁰ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 25

⁴¹ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 29

s kradenými věcmi. Mladí gambleři si opatřují finanční prostředky také prostřednictvím prostituce, účasti na pornoprodukcí nebo např. dealerstvím.⁴²

Jako další četnou kriminalitu mladistvých můžeme uvést **podvod** (§ 209 TZ), **výtržnictví** (§ 358 TZ), **vandalismus a sprejerství** (§ 228 TZ – poškození cizí věci). Podvodem se mladistvý obohatí tím, že někoho uvede v omyl a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou. Většina mladistvých se pak mylně domnívá, že se na jejich podvod nepřijde. Výtržnictví páchají mladiství především z důvodu nevhodně tráveného volného času a negativního vlivu vrstevníků. Poškozování majetku mladými vandaly nebo sprejery (nejčastěji ve skupinách), představuje na celkové kriminalitě mladistvých sice menší podíl, ale způsobuje vysoké majetkové škody.⁴³

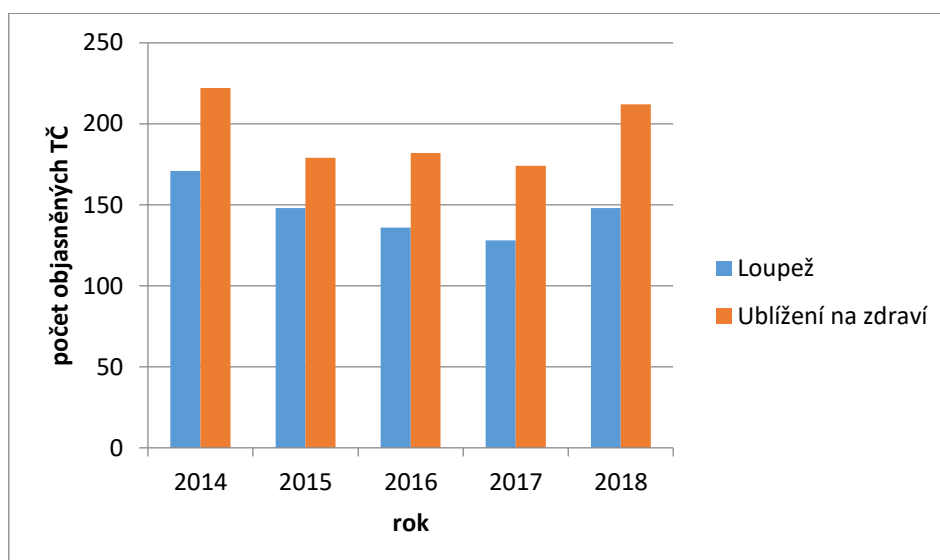
5.2. Násilné trestné činy

Násilných trestných činů se mladiství dopouštějí zhruba o polovinu méně než trestných činů majetkových. Počty mladistvých stíhaných pro násilnou trestnou činnost znepokojivě stoupají. Násilné činy mladistvých jsou stále brutálnější a mnohem častěji jsou páchány organizovaně.

Z násilné kriminality převažují u mladistvých dlouhodobě trestné činy **ublížení na zdraví** (§ 145-146a TZ) a **loupeže** (§ 173 TZ). Abych názorně demonstrovala vývoj násilné kriminality mladistvých, vytvořila jsem graf, kde srovnávám tyto dva trestné činy v průběhu uplynulých pěti let. Z grafu vyplývá že zejména v posledních dvou letech má násilná kriminalita mladistvých stoupající tendenci.

⁴² ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 27

⁴³ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 23

Zdroj: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Kromě ublížení na zdraví a loupeží se u mladistvých stále častěji setkáváme i s **vraždami** (§ 140 TZ), **vydíráním** (§ 175 TZ) a **vyhrožováním** (§ 353 TZ).

Násilné projevy jsou nejčastěji ovlivněny následujícími kriminogenními faktory: nefunkční rodinné zázemí, alkohol, drogy, poruchy chování a osobnosti. Dle mého názoru mají ale na neustále **vyšší agresi a brutalitě** činů mladistvých značný vliv i média, filmy a počítačové hry. Medializace některých zvláště brutálních činů slouží mnohdy jako návod pro další delikventy a sledování nevhodných filmů či hraní brutálních počítačových her, může pro mladistvého představovat nebezpečí výrazné citové izolace.

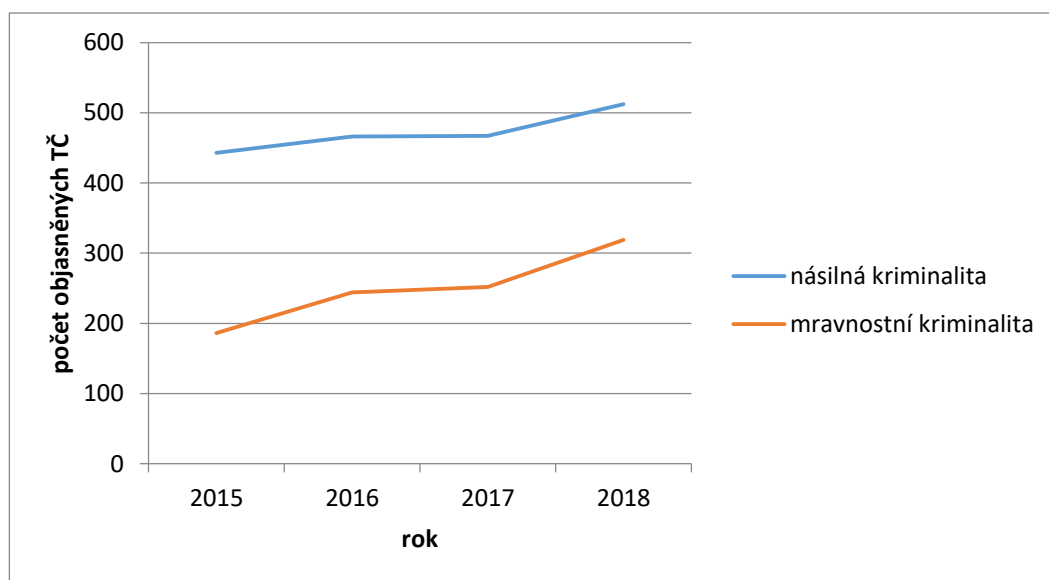
Šikana je jednou z nejčastějších forem násilného jednání u mladistvých a neustále narůstá. Dochází k ní nejen ve školách, ale i v zařízeních, kde mladiství tráví svůj volný čas, ale i v rodině.

Dalším důležitým (a velmi často podceňovaným) jevem je **domácí násilí**. Ze statistik vyplývá, že pravděpodobnost být napaden, zraněn či usmrcen na ulici, je třikrát menší než pravděpodobnost napadení doma, vlastními členy rodiny.⁴⁴ Domácí násilí je velmi těžko rozpoznatelné a nachází se proto taktéž v latentní zóně.

⁴⁴ Násilná kriminalita mladistvých | epravo.cz. *EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - Sbirka zákonů, judikatura, právo* [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 06.03.2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nasilna-kriminalita-mladistvych-106978.html>

5.3. Mravnostní trestné činy

Dle níže uvedeného grafu je zřejmé, že zatímco v roce 2016 a 2017 mravnostní i násilná kriminalita mladistvých spíše stagnovala, v roce 2018 je u obou druhů kriminality zaznamenán strmější nárůst, i když kriminalita mravnostní vykazuje stále o něco nižší hodnoty.

Zdroj: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Mravnostní trestné činy jsou vyjádřeny především ve zvláštní části TZ (hlava třetí). Tyto trestné činy značně zasahují do lidské důstojnosti oběti a zpravidla se dělí do 3. skupin:

- ohrožující svobodu rozhodování.
- ohrožující zdravý mravní a tělesný vývoj dětí,
- ohrožující některé mravní zásady.⁴⁵

Pohlavní zneužívání je dominujícím druhem mravnostních TČ u mladistvých.⁴⁶ Dle § 187 odst. 1 TZ bude potrestán ten, “*kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije....*“ Osobně si myslím, že vyšší hodnoty pohlavního zneužívání velmi souvisí s výrazným sexuálníím pudem u mladistvých. Neukojení sexuálníím pudu

⁴⁵ Sexuální a mravnostní trestné činy - Policie České republiky. *Úvodní strana - Policie České republiky* [online]. Copyright © 2019 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 07.03.2019]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/sexualni-a-mravnostni-trestne-ciny.aspx>

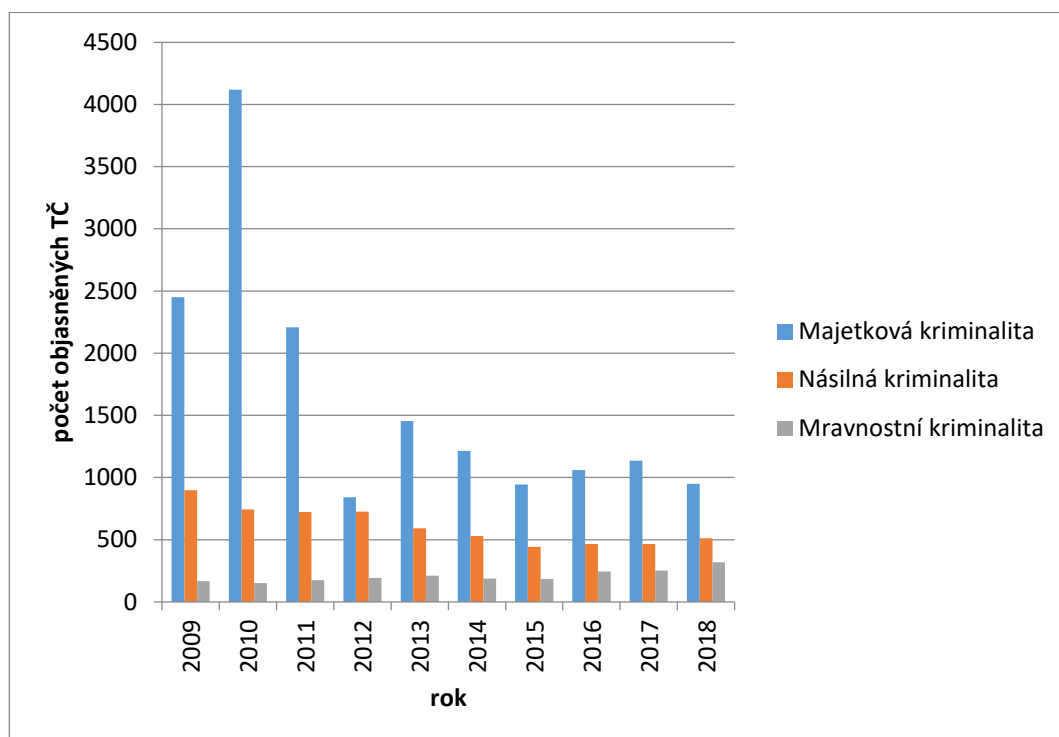
⁴⁶ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 24

se promítá i v nárůstu statistik zachycujících trestný čin **znásilnění**, spáchaný mladistvým.

S touto problematikou je spojen i následující velmi častý jev. Zejména dívky účelově zamlčují svůj skutečný věk a vydávají se za mnohem starší, než ve skutečnosti jsou. Pachatel tak o nedostatku věku své oběti velmi často ani neví.

Pohlavní zneužití i znásilnění ohrožuje zejména zdravý mravní a tělesný vývoj oběti. Nutno dodat, že **pohlavní zneužívání** figuruje i jako hlavní **TČ páchaný na mládeži**. Vláda ve svém usnesení č. 602/2000 (zpráva o bezpečnostní situaci v ČR) zkonstatovala, že pohlavní zneužívání a týrání svěřené osoby může být dalším významným kriminogenním faktorem pro vznik pozdější trestné činnosti u dětí / mladistvých.⁴⁷

Pro lepší představu o tom, jaké **jsou trendy kriminality v ČR**, jsem vytvořila na základě policejních statistik ČR ještě souhrnný graf, který znázorňuje majetkovou, násilnou a mravnostní kriminalitu mladistvých v průběhu uplynulých deseti let.

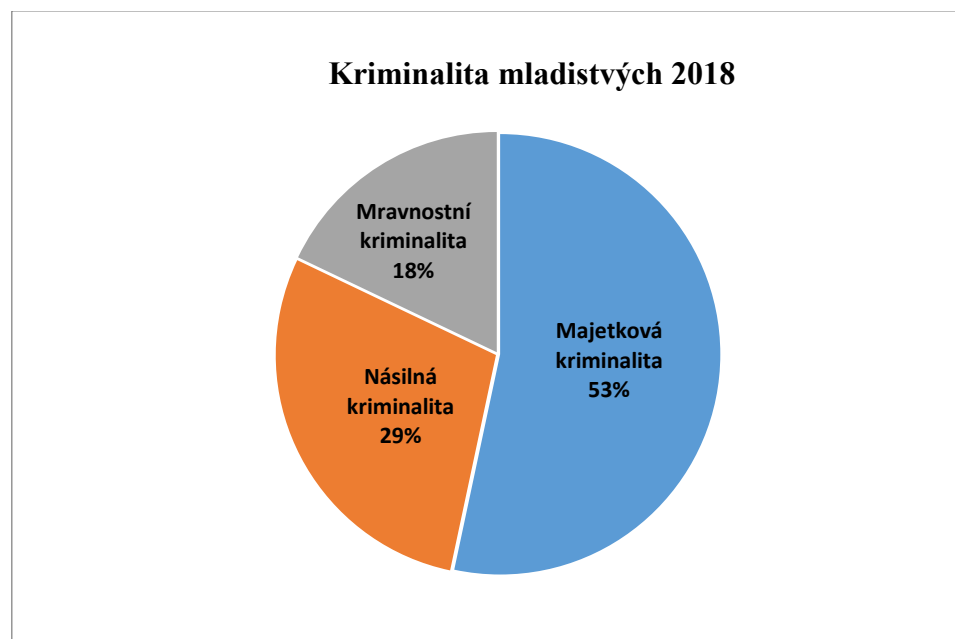
Zdroj: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

⁴⁷ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2, s. 34

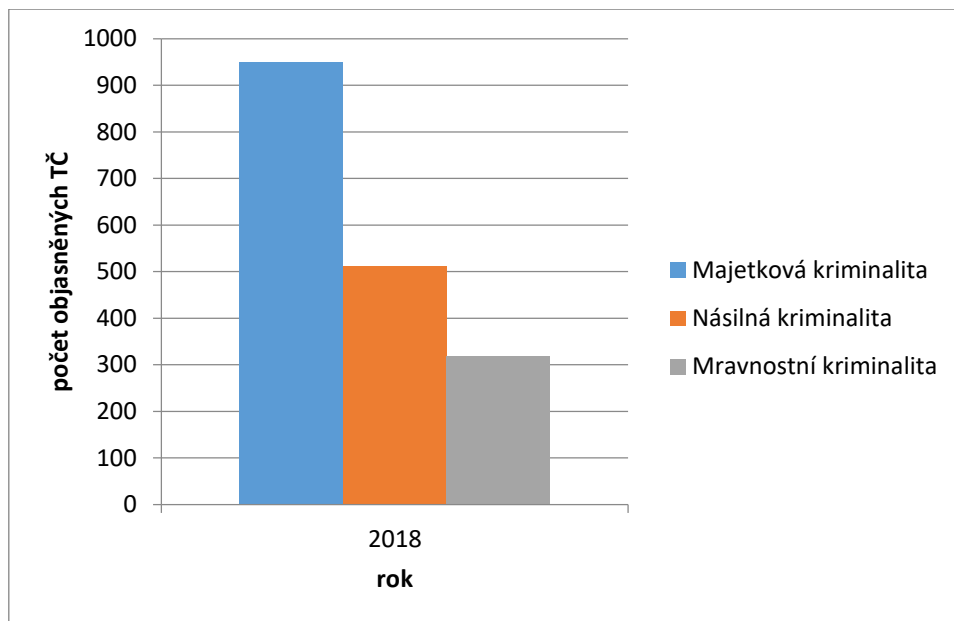
Graf znázorňuje vývoj majetkové, násilné a mravnostní kriminality mladistvých v letech 2009-2018. Z hlediska struktury kriminality mladistvých spočívá těžiště na majetkové kriminalitě. Jak je z grafu patrné, majetkovou kriminalitu se (po účinnosti nového trestního zákoníku v roce 2010) podařilo razantně snížit. Od roku 2015 ovšem majetková kriminalita mladistvých začala opět pozvolna stoupat.

Co se týká násilné kriminality mladistvých, v minulosti došlo k jejímu trvalému snížení, ovšem od roku 2015 opět narůstá. Obdobně tomu je i v případě mravnostní kriminality mladistvých, která má taktéž dlouhodobě vzestupnou tendenci, což rozhodně nelze hodnotit pozitivním způsobem.

Pokud se na celkový vývoj kriminality mladistvých dívám komplexně, mám osobní dojem, že se pohybujeme v nepravidelných sinusoidách. Níže uvedený výšečový graf představuje procentuální zastoupení jednotlivých druhů kriminality mladistvých za rok 2018, kde zřetelně dominuje majetková kriminalita. Další graf vyobrazuje přesný počet objasněných trestných činů mladistvých za rok 2018, přičemž je v zájmu celé naší společnosti, aby se tato čísla v budoucnu dále nenavýšovala.

Zdroj: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Zdroj: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Na závěr této kapitoly bych shrnula, že věk pachatelů se neustále snižuje. Ze statistických údajů vyplývá, že stále převažuje majetková kriminalita. Čísla představující ostatní druhy trestné činnosti ale stále pozvolna stoupají a objevují se čím dál častěji nové formy kriminality, kde mladiství figurují. Mám tím na mysli např. kriminalitu spojenou s gamblerstvím, drogami, dětskou prostitucí a pornografií. Dále se čím dál častěji vyskytují různé extremistické skupiny mladistvých a jiné delikventní party, které mohou (např. ve spolupráci s organizovanými zločinci) představovat reálné riziko pro naši společnost.

6. Trestné činy mladistvých – statistiky 2018

Jednotlivé nejčastější druhy trestné činnosti jsem rozebírala v předchozích kapitolách, ale pro úplnost jsem dle webových stránek PČR vytvořila tabulku, která obsahuje veškerou kriminalitu mladistvých **za rok 2018**. Považovala jsem za nutné, aby tato práce obsahovala aktuální a podrobnější statistiku, díky které jsem chtěla kriminalitu mladistvých vyjádřit v konkrétních číslech a ověřit si tak informace získané z teoretických publikací ve statisticky určených reálných hodnotách. Pro zajímavost jsem kromě celorepublikové statistiky zařadila do své tabulky ještě Ústecký kraj, ve kterém žiji a také Plzeňský kraj, ve kterém studuji.

STATISTICKÝ PŘEHLED KRIMINALITY SPÁCHANÉ MLADISTVÝMI ZA OBDOBÍ OD 1.1.2018 DO 31.12.2018										
								ČR	ÚSTECKÝ KRAJ	PLZEŇSKÝ KRAJ
1	vraždy - mot. osobními vztahy (§ 140)							1	0	0
2	vraždy - ostatní (§ 140)							3	0	0
3	loupež (§ 173)							148	10	2
4	loupeže na finančních institucích (§ 173)							3	0	0
5	nás. proti úř. osobě - na pol. PČR (§ 323 - 326)							7	1	0
6	nás. proti úř. osobě - na obecní pol. (§ 323 - 326)							3	0	0
7	úmyslné ublížení na zdraví (§ 145 - 146a)							212	28	9
8	rvačka (§ 158)							2	0	0
9	násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci (§ 352)							3	0	0
10	nebezpečné vyhrožování (§ 353)							38	5	0
11	nebezpečné pronásledování (§ 354)							2	0	0
12	vydírání (§ 175)							53	10	1
13	omezov. a zbav. osob. svobody (§ 169 - 171)							3	0	0
14	porušování domovní svobody (§ 178)							30	6	1
15	neoprávněný zásah do práva k domu (§ 208)							1	0	0
16	týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199)							2	0	0
17	útisk (§ 177)							1	0	0
18	znásilnění (§ 185)							26	5	2
19	sexuální nátlak (§ 186)							13	1	0
20	pohl. zneužívání v závislosti (§ 187/2)							6	0	0
21	pohl. zneužívání ostatní (§ 187/1, 3, 4)							192	25	21
22	ostatní pohlavní úchytky (§ 358)							8	0	0
23	ohrožování mravnosti (§ 191)							7	0	0
24	ostatní mravnostní tr. činy (§ 190 - 194)							67	4	2
25	kr. vloupáním do obchodů (§ 205)							23	4	2
26	kr. vloupáním do výkl. skříní (§ 205)							0	0	0
27	kr. vloupáním do rest. a hostinců (§ 205)							21	8	1
28	kr. vloupáním do ubytovacích objektů (§ 205)							1	0	0
29	kr. vloupáním do kiosků (§ 205)							3	0	0
30	kr. vloupáním do jíd. záv. kuch. strav. zař. (§ 205)							1	0	0
31	kr. vloupáním do kulturních objektů (§ 205)							1	0	0
32	kr. vloupáním do škol (§ 205)							9	0	0
33	kr. vloupáním do bytů (§ 178, 205)							40	8	1
34	kr. vloupáním do víkendových chat (§ 178, 205)							20	3	3
35	kr. vloupáním do rodinných domků (§ 178, 205)							32	7	0
36	kr. vloupáním do ostatních objektů (§ 178, 205)							133	34	8

37	krádeže kapesní (§ 205)					39	4	1
38	krádeže jiné na osobách (§ 205)					75	16	1
39	krádeže mezi zaměstnanci na pracovišti (§ 205)					1	0	0
40	krádeže mot. vozidel dvoustopých (§ 205, 207)					89	15	7
41	krádeže mot. vozidel jednostopých (§ 205, 207)					11	0	0
42	krádeže věcí z aut (§ 205)					31	13	0
43	krádeže součástek mot. vozidel (§ 205)					9	4	0
44	krádeže jízdních kol (§ 205, 207)					28	3	1
45	krádeže v bytech (§ 205)					61	16	1
46	krádeže v jiných objektech (§ 205)					189	20	3
47	krádeže ostatní (§ 205)					18	2	0
48	podvod (§ 209)					32	2	0
49	zpronevěra (§ 206)					3	0	0
50	neoprávněné užívání cizí věci (§ 207)					1	0	0
51	zatajení věci (§ 219)					9	0	0
52	poškození cizí věci (§ 228)					70	7	2
53	výtržnictví (§ 358, 359)					133	13	7
54	sprejerství (§ 228/2)					129	8	4
55	ohrožování výchovy dítěte (§ 201, 202)					21	1	0
56	podávání alkoholu dítěti (§ 204)					22	3	0
57	ned. výr. a d. psych. l. a jedů pro jiného (§ 283)					185	14	8
58	šíření toxikomanie (§ 287)					4	0	2
59	ned. výr. a d. psych. l. a jedů pro sebe (§ 284)					23	0	0
60	požáry (§ 228, 272, 273)					5	0	0
61	nedovolené ozbrojování (§ 279)					1	0	0
62	maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 337)					145	21	16
63	překup. a převchov. - podílnictví (§ 214, 215)					10	1	0
64	dopr. neh. sil. nedbal. (§ 143, 147, 148, 273, 274, 277, 360)					14	2	2
65	ublíž. na zdr. z nedb. - prac. úr. (§ 143, 147, 148, 274)					1	0	1
66	ublíž. na zdr. z nedb. - ostatní (§ 143, 147, 148, 274)					1	0	0
67	ohrož. pod vl. náv. látky, opilství (§ 274, 360)					16	3	0
68	šíření poplašné zprávy (§ 357)					5	3	0
69	podpora a propagace hnutí (§ 400, 401, 403, 404, 405)					1	0	0
70	ostatní trestná činnost *					32	4	0
71	krádež (§ 205)					4	1	0
72	podvody v sociálním zab. a nemoc. pojištění (§ 209)					1	0	0
73	padělání a pozměňování peněz (§ 233)					5	1	0
74	zkrácení daně (§ 240)					2	0	0
75	padělání a pozměňování veř. listiny (§ 348)					2	0	0
76	neoprávněné užívání mot. vozidla (§ 207)					1	0	0
77	poruš. tajemství doprav. zpráv (§ 182)					2	0	0
78	podvod (§ 209)					3	0	0
79	neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234)					81	8	5
80	krádeže poštovních zásilek (§ 205, 206, 209)					2	0	0
81	poruš. aut. práva, práv k databázím (§ 270, 271)					3	0	0
82	poškoz. a zneuž. záz. na nos. infor. (§ 230 - 232)					16	0	1
83	pojistný podvod (§ 210)					1	1	0
84	úvěrový podvod (§ 211)					4	3	0

*ostatní trestná činnost (§149, 150, 151, 164, 165, 166, 167, 181, 182, 183, 184, 218, 220, 221, 227, 272, 273, 275, 276, 277, 278, 280, 328, 335, 336, 344, 345, 346, 347, 350, 351, 364, 365, 367, 368 TZ)

Zdroj: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2018.aspx>

Červeně jsem zvýraznila nejčastěji vyskytující se kriminalitu mladistvých. Fakt, že v „červených číslech“ bude figurovat **majetková kriminalita**, jsem předběžně očekávala, ale velmi nemile mě překvapila vysoká čísla pohlavního zneužívání ostatními a nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů pro jiného. Zaujala mě také vyšší kriminalita v podobě neoprávněného opatření,

padělání a pozměnění platebního prostředku, kterou si vysvětluji všeobecně známým faktem, že mladiství jsou skupinou bez větších finančních prostředků a právě kriminální činností si tyto prostředky snaží opatřit. S tímto faktem jde opět ruku v ruce majetková trestná činnost, která zaujímá v této problematice (jak již víme), výsadní postavení.

Co se týká mého porovnání Ústeckého a Plzeňského kraje, hodnoty Ústeckého kraje byly pro mou osobu zcela alarmující. Víím, že Ústecký kraj není nikterak znám jako bezpečné místo s téměř nulovou kriminalitou, ovšem i přesto mě reálná fakta velmi znepokojila. Překvapilo mě, o kolik jsou hodnoty oproti Plzeňskému kraji vyšší a až tato čísla mě donutila se nad touto problematikou fakticky zamyslet. Nejsem si jistá, zda města v Ústeckém kraji opravdu všemi prostředky bojují proti kriminalitě a zda jsou některé prostředky opravdu účelné. Jako zcela neúčelný se mi jeví např. program Odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra na zřízení pracovních míst tzv. asistentů prevence kriminality. S ohledem na to, že žijí v Děčíně, kde tito asistenti působí, opravdu si nemyslím, že jsou to vhodně ekonomicky vynaložené finanční prostředky pro boj s kriminalitou nejen mladistvých.

Pro lepší přehlednost uvádím na závěr této kapitoly ještě souhrnnou tabulku se statistickými údaji za rok 2018, dle které je zřejmé, že celková kriminalita mládeže je obrovským společenským problémem, na který je nutno reagovat.

SOUHRNNÝ STATISTICKÝ PŘEHLED PRO ROK 2018						
				ČR	ÚSTECKÝ KRAJ	PLZEŇSKÝ KRAJ
1	Vraždy			4	0	0
2	Násilná kriminalita			512	60	13
3	Mravnostní kriminalita			319	35	25
4	Krádeže vloupáním			284	64	15
5	Krádeže prosté			551	93	14
6	Ostatní majetková kriminalita			115	9	2
7	Majetková kriminalita			950	166	31
8	Ostatní kriminalita			678	61	37
9	Obecná kriminalita			2 459	322	106
10	Zbývající kriminalita			70	12	3
11	Hospodářská kriminalita			127	14	6
12	Vojenské a protiústavní činy			0	0	0
	CELKOVÁ KRIMINALITA			2 656	348	115

Zdroj: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2018.aspx>

7. Právní úprava v trestních věcech mladistvých

7.1. Historický exkurz

Za počátek justice nad mládeží lze považovat okamžik založení prvního soudu pro mladistvé ve státě **Illinois v USA**, který byl založen na základě reformního hnutí *Za záchranu dítěte* (Child Savers). Cílem tohoto hnutí byla především ochrana dítěte a zajištění jeho řádné péče a výchovy prostřednictvím soudu. Zcela klíčový byl **zájem dítěte** a jeho objektivní potřeby. Z tohoto důvodu nebylo na kriminalitu mladistvých do počátku 80. let 20. století povětšinou reagováno běžnými nástroji trestního práva. K řešení této kriminality byly používány například nástroje medicínské a psychologické.⁴⁸

První soudy pro mladistvé byly zakládány nejen v USA ale i v Evropě. V Československu došlo k založení prvního soudu pro mládež v roce **1931**. Tento rok byl pro československý systém trestní justice nad mládeží zcela průlomový, neboť byl vytvořen **zákon o trestním soudnictví nad mládeží č. 48/1931 Sb.**, který poprvé samostatně kodifikoval trestní právo mládeže a určil tak jeho speciální poměr vůči obecnému trestnímu právu.⁴⁹

V roce 1950 došlo k zrušení výše uvedeného zákona bez náhrady. Se zrušením zákona došlo i ke zrušení specializovaných soudů. Problematika trestné činnosti mladistvých byla zpět včleněna do obecných předpisů trestního práva. V období od roku 1950 až do roku 2003, kdy byl přijat zákon o soudnictví ve věcech mládeže, nelze hovořit o samostatném systému justice nad mladistvými v ČR.⁵⁰

Přijetím **zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů** se obnovila myšlenka samostatné právní úpravy této problematiky, jejímž

⁴⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3., s. 35

⁴⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3., s. 36-37

⁵⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3., s.40-41

vzorem byl zákon z roku 1931. Přijetím tohoto zákona došlo mimo jiné k významnému posílení právní ochrany dětí na území České republiky.⁵¹

7.2. Účel a základní principy zákona č. 218/2003 Sb.

Prioritním **účelem** zákona č. 218/2003 Sb. je samostatná úprava trestní odpovědnosti, trestání a řízení ve věcech mladistvých. Významný je důraz zákona ohledně preventivního působení na mladistvého pachatele kriminálních činů a jeho budoucí život. Princip **restorativní (obnovující) justice** také vyjadřuje větší míru zapojení mladistvého pachatele do odčinění újmy, která vznikla jeho protiprávním jednáním. Dalším účelem je bezpochyby preference alternativních opatření a přednost ukládání výchovných a ochranných opatření před těmi trestními. Tímto zákonem byla taktéž velmi posílena úloha OSPOD a Probační a mediační služby.⁵²

Základní principy ZSVM uvádí Chmelík ve své publikaci *Rukověť trestního práva hmotného a procesního*:

- princip lex specialis ZSVM,
- princip aktivního působení pachatele při odstranění újmy/škodlivého následku,
- trestní opatření = „ultima ratio“,
- princip restorativní justice,
- princip ochrany mládeže,
- princip individuálnosti,
- princip relativní trestní odpovědnosti.⁵³

⁵¹ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3., s. 42

⁵² SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3., s. 48-49 ve srov. CHMELÍK, Jan. *Rukověť trestního práva hmotného a procesního*. Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-80-7201-662-4.,s. 220

⁵³ CHMELÍK, Jan. *Rukověť trestního práva hmotného a procesního*. Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-80-7201-662-4.,s. 221

8. Trestní odpovědnost mladistvých a její zánik

Trestní odpovědnost a její trestním zákoníkem stanovená **věková hranice** patnácti let je taktéž velmi diskutovaným tématem. Pojem trestní odpovědnosti lze chápat jako zákonem stanovenou povinností pachatele nést právní následky svých činů, újmu. Tato povinnost nést zákonem stanovenou újmu se nazývá sankce. Základem trestní odpovědnosti je protiprávní jednání, které je obligatorním znakem každého trestného činu (provinění) a má retrospektivní (následný) charakter.

Podle našeho trestního práva je **pachatelem** trestného činu trestně-odpovědná osoba, která bezprostředně spáchala trestný čin. Podle trestního zákoníku může být pachatelem trestného činu osoba fyzická/právnícká, která je příčetná a dovršila patnáctý rok věku (v době spáchání činu).

Příčetnost není nikterak legálně definována. Trestní zákoník ale v §12 uvádí nepřičetnost jako okolnost vylučující trestní odpovědnost. Nepřičetnost obecně chápeme jako stav, kdy někdo pro duševní poruchu není schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání či ovládnout své chování.⁵⁴

Dle § 89 odst. 15 trestního zákona **nastává** trestní odpovědnost (s ohledem na §139 trestního zákona o počítání času) dnem následujícím po dni patnáctých narozenin. Osoby mladší patnácti let jsou vyloučeny z trestní odpovědnosti a nemohou být subjekty trestného činu/provinění. Děti mladší patnácti let mohou svým jednáním naplnit znaky tzv. činu jinak trestného.⁵⁵ Těmto dětem jsou následně ukládána různá opatření v občanskoprávním řízení. (Trestní řízení je vyloučeno vzhledem k tomu, že děti nejsou trestně odpovědné.)⁵⁶

V souvislosti se stanovenou věkovou hranicí 15- ti let nelze nezmínit, že za mladistvého se osoba považuje i tehdy, když nabyla svéprávnosti dle

⁵⁴ JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004.* Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5., s. 13

⁵⁵ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s.268

⁵⁶ ŠPUNDOVÁ, Jitka, ed. *Problémy trestního postihu mladistvých: sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0793-0., s. 18

občanského práva a to konkrétně uzavřením manželství či přiznáním svéprávnosti před dovršením osmnácti let věku.⁵⁷

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, jakožto *lex specialis* k trestnímu zákoníku, vychází z koncepce **tzv. relativní trestní odpovědnosti**, což znamená, že trestní odpovědnost mladistvých by se měla odvíjet od jejich dosaženého stupně mravního a rozumového vývoje a nikoliv pouze od určitého věku a stavu přičetnosti. V potaz se tedy pro účely trestní odpovědnosti bere kromě tzv. věku matrikového i věk mentální (psychický), který vyjadřuje celkovou vyspělost jedince, přičemž se zkoumá jeho sociální, biologická a psychická úroveň, které dále velmi ovlivňují rozpoznávací a určovací schopnosti pachatele.⁵⁸

Ustanovení § 5 (1) ZSVM hovoří o tom, že mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. Ve druhém odstavci téhož ustanovení ZSVM uvádí, že dopustí-li se mladistvý uvedený v odstavci 1 činu jinak trestného, nebo není-li z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, lze vůči němu použít obdobně postupů a opatření uplatňovaných podle tohoto zákona u dětí mladších patnácti let.

Právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých tak předpokládá, že jedinec je ve věku 15 let zcela jasně schopen si uvědomovat své jednání a rozpoznat důsledky svých skutků, ale zároveň reflektuje skutečnost, že vývoj každého jedince je zcela individuální a mentální zralost jedince nemusí vždy odpovídat jeho skutečnému věku.⁵⁹

Nezralost jedince je chápána jako **nedostatek mravní a rozumové vyspělosti**. Pojmy mravní a rozumové vyspělosti však nejsou v ZSVM definovány. Tato nezralost musí být značná a je nutné, aby nebyla zaměňována s duševní poruchou. Při posuzování nezralosti jedince je podstatné, zda je jeho intelektuální a mravnostní vývoj natolik zaostalý ve srovnání s jeho vrstevníky.

⁵⁷ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., 268

⁵⁸ VEČERKA, Kazimír. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-079-3. s.10

⁵⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3., s. 55

V praxi toto posuzování náleží znalcům z oboru dětské psychiatrie a dětské psychologie, kteří v případě pochybností o duševní zralosti jedince provedou znalecké zkoumání.⁶⁰

Rozumová a mravní vyspělost je u mladistvých dána logicky dvěma složkami - rozumovou složkou a složkou mravní.⁶¹ Rozumová složka představuje jakési postupné nabývání schopnosti myšlení a mravní složka je obecně definována jako schopnost člověka chápat a následně regulovat své jednání tak, aby odpovídalo mravním principům společnosti.⁶²

Pro úplnost dodávám, že samotná nezralost nezbavuje mladistvého trestní odpovědnosti. K tomu musí ještě jako důsledek přistoupit nedostatek **schopnosti rozpoznávací nebo určovací** či obou zároveň. Nedostatek rozpoznávací schopnosti znamená, že mladistvý v době spáchání provinění není schopen rozpoznat protiprávnost svého činu či není schopen pochopit smysl svého protiprávního jednání a jeho důsledky. Nedostatek určovací schopnosti spočívá v tom, že mladistvý není schopen své jednání ovládat ani jinak regulovat.⁶³ Při zkoumání se posuzuje, zda tyto schopnosti byly dány v době spáchání činu či nikoliv.

Co se týká **zániku trestní odpovědnosti** u mladistvých, ZSVM hovoří o dvou obecných důvodech zániku trestnosti. Tyto důvody – účinná lítost a promlčení, jsou předmětem úpravy jak trestního zákona (dospělí pachatelé), tak i ZSVM (mladiství) a přihlíží se k nim z úřední povinnosti. Důvody pro zánik trestní odpovědnosti jsou u mladistvých pachatelů stanoveny z části shodně a z části odchylně od úpravy zániku trestní odpovědnosti u dospělých pachatelů.⁶⁴

⁶⁰ JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004.* Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5., s. 14

⁶¹ srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp.zn. 8 Tdo 1069/2006

⁶² CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 269

⁶³ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 270

⁶⁴ JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004.* Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5., s. 19-22

Pro lepší pochopení je nutné pojem důvody zániku trestní odpovědnosti odlišit od pojmu okolností vylučujících protiprávnost. Zatímco u důvodů zániku trestní odpovědnosti již došlo k trestné činnosti, u okolnostech vylučujících protiprávnost nešlo o trestnou činnost již od počátku.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, konkrétně hlava druhá, díl druhý upravuje specifické podmínky zániku trestnosti u mladistvých pachatelů. Důvody pro zánik trestnosti (trestní odpovědnosti) můžeme také definovat jako tzv. **negativní podmínky trestnosti**. Jsou to okolnosti, které nastaly až po spáchání trestného činu, ale dříve než došlo k pravomocnému rozhodnutí o tomto činu.⁶⁵ Negativní podmínky trestnosti způsobují zánik práva na potrestání pachatele. V těchto případech tedy není možné zahájit trestní stíhání, a pokud již bylo zahájeno, není možné v něm dále pokračovat.⁶⁶

Účinná lítost jako důvod zániku trestnosti u mladistvých je definována v § 7 ZSVM a je vázána na splnění těchto podmínek:

- lze pouze u provinění, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let,
- provinění bylo dokonáno,
- pachatel dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, anebo se o to pokusil,
- svým chováním projevil účinnou snahu po nápravě,
- čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost.

Promlčení je institutem, při kterém zaniká trestnost uplynutím zákonem stanovené doby. Tato zákonem stanovená doba je u mladistvých určena v § 8 odst. 1 ZSVM a činí:

⁶⁵ ŠPUNDOVÁ, Jitka, ed. *Problémy trestního postihu mladistvých: sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0793-0., s. 18

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5., s. 19-20

- deset let, jde-li o provinění, na které trestní zákon stanoví výjimečný trest,
- pět let, činí – li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně deset let,
- tři léta u ostatních provinění.

Dle výše uvedeného je zřejmé, že promlčecí doby trestního stíhání u mladistvých jsou značně zkráceny. Délka promlčecí doby se odvíjí od trestních sazeb, které jsou uvedeny ve zvláštní části trestního zákoníku a současně se na ně nevztahuje snížení trestní sazby dle § 31 odst. 1 ZSVM.⁶⁷

Pro počátek běhu promlčení doby je důležitý okamžik dokonání provinění, respektive ukončení trestné činnosti či okamžik tzv. těžšího účinku. Promlčecí doba (s ohledem na ustanovení § 139 TZ), začíná běžet následující den po události významné pro její začátek. Dále se v §8 odst. 2 ZSVM uvádí, že ohledně počátku, stavení a přerušování promlčecí doby platí obdobně ustanovení trestního zákoníku.

Jedná se o institut především hmotněprávní, tedy nedochází pouze k zániku stíhatelnosti, ale i samotné trestnosti protiprávního činu. Uplynutím času slábnou potřeba trestněprávní reakce na trestný čin (provinění) ať již z hlediska potřeby generální či speciální prevence. Podpůrně zmiňují i dopady procesní, které lze v první řadě spatřovat ve ztíženém dokazování, které je zapříčiněné postupně slábnoucí silou důkazů. Důkazy uplynutím času obecně ztrácí svou spolehlivost a taktéž se rapidně snižuje možnost jejich faktického získání.⁶⁸

Promlčení se vztahuje na všechny TČ (provinění) s výjimkou těch TČ, které jsou uvedeny v § 35 trestního zákoníku a které jsou vyjmuty z obecně platného institutu promlčení. Jsou jimi například některé TČ dle hlavy třinácté zvláštní části TZ, TČ rozvracení republiky, TČ teroristického útoku a TČ spáchané v době od 25. února 1948 do 29. prosince 1989, u kterých horní hranice trestní sazby odnětí svobody činí nejméně deset let.

⁶⁷ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 271

⁶⁸ JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5., s. 22

9. Trestní řízení ve věcech mladistvých a jeho zvláštnosti

Trestní řízení ve věcech mladistvých je upraveno odlišně od klasického trestního řízení u dospělých pachatelů. Specifika v trestních věcech mladistvých se promítají v procesněprávní rovině a to jak v oblasti standardního řízení, tak v oblasti zvláštních způsobů řízení.

Trestní řízení ve věcech mladistvých upravuje **zákon o soudnictví ve věcech mládeže**. Jak již víme, tento zákon je lex specialis vůči obecným právním předpisům, a to zejména vůči: trestnímu zákoníku a trestnímu řádu, občanskému zákoníku, občanskému soudnímu řádu a zákonu o sociálněprávní ochraně dětí a upravuje otázky hmotně-právní i procesně-právní.

9.1. Specifika trestního řízení ve věcech mladistvých

9.1.1. Místní příslušnost

Již víme, že ve věcech mladistvých rozhodují **soudy pro mládež**. Pokud však věc projedná a rozhodne obecný soud, jedná se o podstatnou vadu řízení ve smyslu § 258 odst. 1 písm. a) TŘ.⁶⁹

Místní příslušnost se **řídí místem pobytu**, či místem kde se mladistvý zdržuje nebo kde pracuje. Až poslední variantou je místo, kde bylo provinění spácháno nebo v jehož obvodu vyšlo provinění najevo (§37 ZSVM).

9.1.2. Specifický přístup a specializace orgánů

S mladistvými je nutno jednat **vzhledem k jejich věku, rozumové a mravní vyspělosti a zdravotnímu stavu**. Při projednávání činů by se mělo postupovat tak, aby nedošlo k narušení jejich psychického stavu se zřetelem na jejich budoucí duševní a sociální vývoj. **Zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží** musí mít soudci, státní zástupci, policejní orgány a úředníci Probační a mediační služby.⁷⁰ Myslím, že je na škodu, že není tato zvláštní průprava vztahována i na samotné obhájce mladistvých, i když osnova ZSVM se speciální průpravou obhájců zpočátku kalkulovala.

⁶⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2.2.2005, sp.zn. 8 To 14/2005

⁷⁰ Práva a postavení mladistvého obviněného. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. Copyright © 2003 [cit. 2.12.2018]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/obvinny/prava-a-postaveni-mladistveho-obvinneho>

9.1.3. Právo na obhajobu

Právo na zastoupení mladistvého obhájcem je jedním z práv mladistvého, které výslovně uvádí ZSVM. S ohledem na věk a duševní vyspělost mladistvého je obhajoba nutná již před okamžikem zahájení trestního stíhání. **Mladistvý musí být zastoupen** ve chvíli, kdy jsou proti němu použita opatření dle ZSVM nebo jsou provedeny úkony dle TŘ. Bez účasti obhájce je možno provést úkon pouze za situace, kdy provedení tohoto úkonu nelze odložit a vyzrozumění obhájce nelze nikterak zajistit. Tyto situace by se však v praxi měly objevovat zcela minimálně. Nutno dodat, že mladistvý musí mít obhájce i pokud zastoupení výslovně odmítá.⁷¹

Obhájcem v trestním řízení může být v tomto případě pouze **advokát**, kterého si mladistvý zvolí sám, nebo mu jej zvolí zákonní zástupci, či jej stanoví soud. **Obhájce jedná vždy jménem mladistvého.**

Usnesením I. ÚS 2414/09 ze dne 15.10.2009 se Ústavní soud vyjádřil k problematice neúčasti obhájce při podání vysvětlení a doručování usnesení o zahájení trestního stíhání obhájci. Ústavní soud zde predikoval, že smyslem práva na obhajobu je zabezpečit obviněnému řádné uplatnění práva na obhajobu, které spočívá mimo jiné i v povinnosti doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání. V souvislosti s tímto ÚS poukazuje na možnost podání opravného prostředku – stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání. Ohledně neúčasti obhájce při podání vysvětlení ÚS uvedl, že vysvětlení bylo podáno před zahájením trestního stíhání a nemělo žádnou důkazní hodnotu. Podání vysvětlení nebylo nikterak použito pro skutkové zjištění obecného soudu.⁷²

V souvislosti s výše uvedeným uvádím další náleží ÚS sp. zn. III. ÚS 376/01, kde ÚS judikoval nutnou účast obhájce při provádění důkazů mimo hlavní líčení (podání vysvětlení), které následně slouží jako podklad pro rozhodnutí obecných soudů ve věci.⁷³

⁷¹ BRUCKNEROVÁ, Eva. *Trestní řízení ve věcech mladistvých ve vybraných státech Evropské unie z pohledu harmonizace evropského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7705-8., s. 34

⁷² Usnesení I. ÚS 2414/09 ze dne 15.10.2009, Dostupné z: <https://www.sokordia.cz/judikatura/I.US2414/2009>

⁷³ Nález ÚS sp. zn. III. ÚS 376/01, dostupné z: <https://iudictum.cz/143435/iii-us-376-01>

9.1.4. Zastoupení mladistvého zákonným zástupcem

Zákonným zástupcem mladistvého jsou nejčastěji jeho **rodiče**, kteří jsou nositeli plné rodičovské odpovědnosti, kterou definuje § 858 občanského zákoníku. Pokud je mezi rodiči spor o to, kdo by měl mladistvého zastupovat, rozhodne o tom civilní **opatrovnický soud**. Osvojitelé jsou taktéž považováni za zákonné zástupce dítěte, biologických rodičů se řízení nikterak netýká.⁷⁴

V případě, že jsou rodiče mrtví nebo jsou zbaveni rodičovské odpovědnosti, je mladistvému ustanoven **poručník** dle §928 občanského zákoníku.

Veškeré úkony koná zákonný zástupce jménem mladistvého a jedná-li v jeho prospěch, může jednat **i proti vůli mladistvého**. Oprávnění k zastupování mladistvého má zákonný zástupce pouze do té doby, než mladistvý dovrší zletilosti nebo do té doby než uzavře sňatek.⁷⁵

9.1.5. Ochrana soukromí mladistvého a otázka veřejnosti řízení

Ochrana mladistvého a snížení možnosti narušení jeho psychiky v průběhu trestního řízení bylo upřednostněno na úkor zásady veřejnosti řízení. Ochrana soukromí mladistvého je v souladu s mezinárodními normami i našimi ústavními předpisy, přesto byla v minulosti předmětem obrovské diskuze. Upřednostnění utajení informací a zásada ochrany soukromí mladistvých modifikuje obecnou zásadu veřejnosti, která se v tomto případě uplatní pouze při vyhlásování konečného rozhodnutí.⁷⁶ K problematice rozkolu ochrany soukromí mladistvých delikventů a práva na informace se již několikrát vyjadřoval i Ústavní soud.⁷⁷

Trestní řízení s mladistvými je **neveřejné** a osoby, které se dostanou k citlivým údajům, jsou vázány mlčenlivostí. Zvýšená ochrana je mladistvým poskytována hlavně z důvodů hrozícího **nebezpečí stigmatizace trestním**

⁷⁴ BRUCKNEROVÁ, Eva. *Trestní řízení ve věcech mladistvých ve vybraných státech Evropské unie z pohledu harmonizace evropského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7705-8., s. 36

⁷⁵ BRUCKNEROVÁ, Eva. *Trestní řízení ve věcech mladistvých ve vybraných státech Evropské unie z pohledu harmonizace evropského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7705-8., s. 37

⁷⁶ BRUCKNEROVÁ, Eva. *Trestní řízení ve věcech mladistvých ve vybraných státech Evropské unie z pohledu harmonizace evropského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7705-8., s. 46-47

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 8.11.2005, sp.zn. I. 28/04

řízením a zabránění negativním dopadům, které by mohla zapříčinit již samotná publicita případu.⁷⁸

Je zakázáno zveřejnění kterékoliv informace, která by mohla vést k identifikaci mladistvého. Porušení této povinnosti je možno postihnout jako přestupek a v úvahu přichází i TČ neoprávněného nakládání s osobními údaji dle §180 TZ.

9.1.6. Společné řízení

O veškerých provinění mladistvého se koná společné řízení. Společné řízení se bude též konat vůči všem mladistvým, jejichž provinění spolu souvisí. Pokud to není k újmě mladistvého a pokud to žádá objektivní objasnění věci, lze výjimečně konat i společné řízení mladistvého a dospělého. Toto společné řízení vede soud pro mládež.⁷⁹

9.1.7. Zadržení mladistvého

První z možností omezení osobní svobody mladistvého v rámci trestního řízení je institut zadržení mladistvého. Výkon zadržení mladistvého (i vazby) probíhá v policejních celách, kdy **MUSÍ být mladistvý umístěn odděleně od dospělých.** (Výjimky stanovuje zákon o Policii.) Odděleny musí být taktéž osoby dle pohlaví a osoby, u kterých je předpoklad společného řízení. Při zadržení je jedním z nejdůležitějších práv mladistvého – právo na obhájce a na možnost mluvit s ním bez přítomnosti třetích osob.⁸⁰

9.1.8. Vazba

Použití vazby k omezení osobní svobody mladistvého je opatřením poměrně výjimečným. Užití vazby je vázáno na splnění podmínky, že **nelze účelu vazby dosáhnout jinak** a je ukládána pouze ze zákonem stanovených důvodů.

⁷⁸ BRUCKNEROVÁ, Eva. *Trestní řízení ve věcech mladistvých ve vybraných státech Evropské unie z pohledu harmonizace evropského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7705-8., s. 48

⁷⁹ Práva a postavení mladistvého obviněného. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. Copyright © 2003 [cit. 2.12.2018]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/obvinny/prava-a-postaveni-mladistveho-obvinneho>

⁸⁰ BRUCKNEROVÁ, Eva. *Trestní řízení ve věcech mladistvých ve vybraných státech Evropské unie z pohledu harmonizace evropského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7705-8., s. 38-39

Tento krajní, mimořádný zajišťovací prostředek lze nahradit různými substituty vazby, kterými jsou například peněžitá záruka, dohled či umístění v péči důvěryhodné osoby.

Důvody vazby jsou stanoveny shodně jako u dospělých pachatelů, které vymezuje § 67 TR. Těmito důvody jsou:

- důvodná obava, že mladistvý **uprchne nebo se bude skrývat**, aby se trestnímu stíhání vyhnul,
- důvodná obava, že bude **působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné** nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání,
- důvodná obava, že **bude opakovat trestnou činnost**, pro niž je stíhán, **dokoná** provinění, o které se **pokusil** nebo **vykoná** provinění, které připravoval nebo kterým **hrozil**.

Co se týká maximálního limitu délky vazby, odvíjí se od toho, zda mladistvý spáchal provinění nebo zvláště závažné provinění. U **provinění** může trvat vazba maximálně **dva měsíce**, kdy může být prodloužena jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem. Maximální nejvyšší přípustná doba vazby tak v případě provinění činí **šest měsíců**. U **zvláště závažného provinění**, které odpovídá zvláště závažnému zločinu, činí maximální doba vazby **dvanáct měsíců**. V případě možnosti jejího prodloužení o 6 měsíců v řízení před soudem, může trvat až **osmnáct měsíců**.⁸¹

9.2. Zvláštnosti v trestním řízení ve věcech mladistvých

9.2.1. Upuštění od uložení trestních opatření

ZSVM upravuje možnosti upuštění od uložení trestních opatření v případě, že se jedná o **provinění, na které TZ stanoví trest odnětí svobody a jeho horní hranice nepřevyšuje 5 let**. Mladiství svého jednání **lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě**.

⁸¹ BRUCKNEROVÁ, Eva. *Trestní řízení ve věcech mladistvých ve vybraných státech Evropské unie z pohledu harmonizace evropského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7705-8., s. 42

Po splnění těchto podmínek ZSVM v §11 odst. 1 umožňuje upuštění od uložení trestních opatření v případech:

- jestliže vzhledem k povaze spáchaného činu a k dosavadnímu životu mladistvého lze důvodně očekávat, že již projednání věci před soudem pro mládež postačí k jeho nápravě,
- dopustil-li se činu z neznalosti právních předpisů, která je zejména vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žil, omluvitelná, nebo
- jestliže soud pro mládež přijme záruku za nápravu mladistvého a má za to, že vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, povaze spáchaného činu a osobě mladistvého se uložení trestního opatření nejeví nutným.

V případě upuštění od uložení trestního opatření může soud pro mládež věc vyřídit prostřednictvím napomenutí a další potrestání mladistvého přenechat zákonnému zástupci, škole či například výchovnému zařízení.

Od trestních opatření může soud upustit i **podmíněně**. V tomto případě je stanovena zkušební doba až na jeden rok, po kterou je sledováno chování mladistvého. Současně s podmíněným upuštěním od trestního opatření může být mladistvému uloženo ochranné či výchovné opatření. Bývá pravidlem, že současně s podmíněným upuštěním je mladistvému uloženo, aby nahradil škodu, kterou svým činem způsobil (s ohledem na jeho možnosti) nebo aby vydal bezdůvodné obohacení. Pokud se mladiství osvědčí, **vysloví soud pro mládež, že se osvědčil**. Pokud se mladiství neosvědčí, rozhodne soud o uložení trestního opatření.⁸²

Soud má také možnost nechat podmíněné upuštění od trestního opatření v platnosti, přiměřeně prodloužit zkušební dobu a navíc mladistvému stanovit **dohled**. Navíc může soud mladistvému uložit některé z dosud neuložených

⁸² CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 277

výchovných opatření za účelem toho, aby mladistvý vedl v budoucnu řádný život.⁸³

Dále je možné upustit od uložení trestního opatření v případě, kdy mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud má za to, že jiné prostředky zajistí nápravu mladistvého lépe než trestní opatření. Soud upustí od uložení trestního opatření i v případě, kdy má za to, že k dosažení účelu zákona není třeba uložení trestního opatření.⁸⁴

9.2.2. Zahlazení odsouzení

Smyslem tohoto institutu je především zmírnění stigmatizujících dopadů a negativních důsledků trestního řízení na osobu mladistvého. Hlavním cílem je usnadnění znovuzачlenění mladistvého do společnosti a vytvoření vhodných podmínek pro jeho budoucí „řádný život“.

Po zahlazení odsouzení se na mladistvého pohlíží **jako by nebyl souzen**. Veškerá odsouzení mladistvého se automaticky zahlazují **po jejich vykonání** nebo v okamžiku kdy dojde k upuštění od potrestání. Výjimku tvoří provinění, za která soud uloží nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání více než jeden rok. O zahlazení v tomto případě musí vždy rozhodnout soud pro mládež.

Pokud dojde k podmíněnému propuštění mladistvého z výkonu trestního opatření v podobě trestu odnětí svobody a následně soud vysloví, že se mladistvý osvědčil, hledí se na něj, jako by nebyl souzen. K této problematice se blíže vyjadřuji i v úvahové kapitole, kde objasňuji svůj zřetelný nesouhlas s tímto postupem.

9.3. Zvláštní způsoby řízení

Zvláštní způsoby řízení nebo také **odklony** představují možnost vést řízení jiným způsobem, pokud je dán předpoklad standardního řízení a pokud jsou naplněny specifické podmínky. ZSVM v § 69 odst. 1, taxativně vymezuje

⁸³ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 277

⁸⁴ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 277-278

následující druhy odklonů, jakožto jiných postupů v řízení ve věcech mládeže, o kterých lze rozhodnout v jakékoliv fázi trestního řízení.

9.3.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Tento institut upravuje § 307 a 308 TŘ. Jedná se o rozhodnutí **prozatímní**, které je vázáno na splnění podmínek, které určuje TŘ. Pro podmíněné zastavení trestního stíhání je stanovena **zkušební doba**, která činí 6-24 měsíců. Trestní odpovědnost v tomto případě nadále trvá a věci se stále zabývají OČTŘ. Pro úplnost doplním, že tento institut může využít **soud** a v přípravním řízení **státní zástupce**.

Proti rozhodnutí o tomto odklonu může obviněný, ale i poškozený, podat stížnost. Tato **stížnost** má ze zákona **odkladný účinek**. Pokud ve zkušební době vedl mladistvý řádný život, prohlásí ten orgán, který podmíněně zastavil trestní stíhání, že se **osvědčil**. Pokud se neosvědčil, pokračuje se v trestním stíhání.

9.3.2. Narovnání

§ 309 – 314 TŘ řeší odklon od klasického řízení prostřednictvím narovnání. Jako v předchozím případě dojde k zastavení trestního stíhání a **uzavření dohody** mezi poškozeným a mladistvým. Tato dohoda musí být **schválena soudem** a musí dojít ke splnění specifických podmínek. Taktéž o tomto institutu může rozhodnout **soud/státní zástupce** a je přípustná **stížnost** jak obviněného, tak poškozeného. Následné rozhodnutí o narovnání je **překážkou rei iudicata**.

9.3.3. Odstoupení od trestního stíhání

Odstoupení od trestního stíhání je novým druhem **odklonu**, který lze provést **u provinění s horní hranicí trestní sazby do 3 let**. V tomto případě zcela **chybí veřejný zájem** na trestním stíhání mladistvého a stíhání se jeví jako neúčelné a potrestání není nutné.

Většinou je další podmínkou tohoto odklonu, aby mladistvý úspěšně absolvoval výchovný program a odčinil škodlivý následek (alespoň zčásti), který

svým jednáním způsobil, nebo bylo mladistvému uloženo napomenutí s výstrahou, které se soudu jeví jako zcela dostačující.⁸⁵

Odstoupení od trestního stíhání může uplatnit **státní zástupce** (v přípravném řízení) nebo **soud pro mládež**. Závěrem nutno dodat, že pokud mladistvý prohlásí, že na projednání věci trvá a učiní tak do tří dnů od doručení usnesení o odstoupení, v trestním stíhání se pokračuje.⁸⁶

⁸⁵ CHMELÍK, Jan. *Rukověť trestního práva hmotného a procesního*. Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-80-7201-662-4., s. 242

⁸⁶ CHMELÍK, Jan. *Rukověť trestního práva hmotného a procesního*. Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-80-7201-662-4., s. 242

10. Trestání mladistvých – ukládaná opatření

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže s sebou kromě mnoha podstatných změn přinesl i změnu terminologického označení právních následků za provinění. Dříve používané pojmy tresty a ochranná opatření byla sjednocena do pojmu **OPATŘENÍ**. Touto změnou došlo ke zdůraznění odlišného jednání s mladistvými pachateli a zvýraznění tzv. restorativního principu, spočívajícího v prioritním zaměření se na nápravu a motivaci mladistvého k pozitivní změně v chování a vyřešení konfliktní situace v souladu se zákonem.⁸⁷

Koncepci **restorativní justice** chápeme v první řadě jako úsilí po obnově trestným činem narušeného nebo ohroženého systému chráněných hodnot. Restorativní justice spatřuje v trestném činu především poškození jedné osoby jinou. Soustředí se tedy na sociální konflikt, který vznikl mezi obětí a pachatelem v důsledku spáchání trestného činu. Řešení trestné činnosti tak není pouze v rukou státu, ale rovněž v rukou těch, kterých se trestný čin bezprostředně týká.⁸⁸

ZSVM rozlišuje v §10 následující druhy opatření:

- **výchovná opatření,**
- **ochranná opatření,**
- **trestní opatření.**

Všechny výše uvedené druhy opatření tvoří monistický systém sankcí oproti dualismu trestních sankcí (tresty a ochranná opatření), který se vyskytuje u dospělých pachatelů.⁸⁹ Tento monistický systém je založen především na již několikrát zmíněném principu restorativní trestní spravedlnosti. Restorativní trestní spravedlnost v tomto kontextu představuje reálnou a osobní odpovědnost

⁸⁷ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 272

⁸⁸ LORTIE, Serge. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky. ISBN 80-902656-1-8. s. 219

⁸⁹ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 272

mladistvého za protiprávní jednání a nikoliv pouze tu formální, trestněprávní odpovědnost nám známou z trestních předpisů.⁹⁰

10.1. Výchovná opatření

Dle obecného účelu a smyslu restorativního soudnictví ve věcech mládeže zákon uvádí výchovná opatření na prvním místě a zdůrazňuje tak jejich prioritu nad ostatními.

Výchovná opatření mají tedy svůj zásadní význam při řešení provinění mladistvých. Tyto řekněme mírnější prostředky jsou přijatelnější v případě, kdy se mladistvý aktivně podílí na její realizaci. Zákon proto preferuje souhlas mladistvého s uložením výchovného opatření a to v průběhu trestního řízení, ale taktéž je možné tato opatření uložit i bez jeho souhlasu současně s ochranným nebo trestním opatřením.⁹¹ Jedinou výjimkou je ustanovení § 17 odst. 2 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., kdy je soud pro mládež povinen vyžadovat souhlas mladistvého k uložení probačního programu.⁹² Mladistvému může být uloženo pouze jedno výchovné opatření, ale je možná i kombinace více výchovných opatření dle individuální potřeby.⁹³

K naplnění účelu výchovných opatření je v §15 odst. 1 ZSVM stanovena zkušební doba, a to nejdéle na dobu tří let. Druhy výchovných opatření a podmínky jejich ukládání jsou blíže specifikovány v následujících podkapitolách.

10.1.1. Dohled probačního úředníka

Toto výchovné opatření je upraveno v § 16 ZSVM a spočívá v pravidelné kontrole a sledování mladistvého především v rodinném ale i jiném prostředí. Hlavním cílem tohoto opatření je dodržování tzv. probačního programu, který

⁹⁰ LORTIE, Serge. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky. ISBN 80-902656-1-8. s. 225

⁹¹ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 272

⁹² srov. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře ze dne 15.4.2004, sp.zn. 14 To 130/2004

⁹³ JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5., s. 34

mladistvému uložil soud pro mládež nebo v přípravném řízení sám státní zástupce. Aktivní přístup mladistvého je spatřován především v požadované spolupráci s probačním úředníkem tak, aby byl naplněn účel dohledu.⁹⁴

10.1.2. Probační program

Probační program je program, který vede mladistvého pachatele k vlastnímu rozvoji prioritně v sociální oblasti a je schvalován ministerstvem spravedlnosti. Ministerstvo spravedlnosti vede seznam probačních programů, k jejichž schválení dochází na základě akreditačního řízení. Mezi probační programy řadíme např. program sociálního výcviku, psychologické poradenství, terapeutický program a další. Dohled nad probačním programem provádí probační úředník, který je povinen poskytovat informace soudu či státnímu zástupci.⁹⁵

10.1.3. Výchovné povinnosti a výchovná omezení

Hlavním cílem uložených výchovných povinností a výchovných omezení je především usměrnění života mladistvého a preventivní působení na jeho osobu tak, aby neopakoval trestnou činnost. ZSVM uvádí výčet těchto výchovných povinností a omezení, ale jedná se o výčet demonstrativní nikoliv taxativní. Zákon jmenuje například povinnost bydlet s rodiči, bezplatně a ve volném čase vykonat společensky prospěšnou práci či podrobit se léčeni ze závislosti. Mezi omezení můžeme zařadit zákaz navštěvovat některé sportovní/kulturní akce, nezdržovat se na vymezeném místě, neužívat omamné a psychotropní látky a další.⁹⁶

10.1.4. Napomenutí s výstrahou

Toto opatření může uložit taktéž soud či v přípravném řízení státní zástupce. Napomenutí spočívá v tom, že soud či státní zástupce důrazně vytkne mladistvému jeho protiprávní jednání a upozorní jej na důsledky, které mohou nastat, pokud by v trestné činnosti dále pokračoval. Napomenutí probíhá za přítomnosti zákonného zástupce mladistvého. K dosažení požadovaného účelu

⁹⁴ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 272-273

⁹⁵ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 273

⁹⁶ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 273

tohoto opatření je možné, aby soud nechal další postih mladistvého na jeho zákonném zástupci, škole či výchovném zařízení, kde je mladistvý umístěn.⁹⁷

Dle knihy *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí* zaznamenává problém při ukládání výchovných opatření v praxi 25% soudců. Problémy jsou spatřovány převážně v nedostatku probačních úředníků a probačních programů a dále jsou zaznamenány potíže při faktickém výkonu těchto opatření.⁹⁸

10.2. Ochranná opatření

Ochranná opatření jsou samostatnou kategorií opatření, která jsou ukládána nejen trestně odpovědným mladistvým, ale i trestně neodpovědným mladistvým, a to v důsledku nedostatku rozumové a mravní vyspělosti nebo z důvodu nepřičetnosti. Cílem těchto opatření je především pozitivní vliv na duševní a mravní vývoj osoby mladistvého a taktéž neméně důležitá ochrana společnosti před společensky nežádoucím protiprávním jednáním. Výlučně soudy pro mládež disponují pravomocí uložit ochranné opatření mladistvým (i osobám mladším 15 let).⁹⁹

Do ochranných opatření řadíme: ochranné léčení, zabezpečovací detenci, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochrannou výchovu. První tři druhy ochranných opatření se ukládají dle trestního zákoníku (ZSVM je pouze zmiňuje) a ochranná výchova je komplexně obsažena v ZSVM.

Nutno zmínit, že o ochranných opatřeních se rozhoduje podle zákona účinného v době, kdy dojde k jejich uložení a výkon těchto opatření se nepromlčuje. Nelze je taktéž prominout a zahladit.¹⁰⁰

⁹⁷ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 273-274

⁹⁸ VEČERKA, Kazimír. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-118-9., s. 31

⁹⁹ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 274

¹⁰⁰ JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5., s. 41

Jak jsem uvedla výše, instituty ochranného léčení (§99 TZ), zabezpečovací detence (§100 TZ), zabránění věci (§101 až 104 TZ) a zabránění části majetku (§102a TZ) upravuje trestní zákoník. Pro účel této diplomové práce, považuji za nutné pozastavit se u opatření ochranné výchovy.

Ochrannou výchovu ukládají soudy pro mládež mladistvým, ale i dětem mladším 15 let. Dle § 22 odst. 1 ZSVM lze ochrannou výchovu uložit pokud:

- výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije,
- dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo
- prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy,
- a nepostačuje uložení výchovných opatření.

Dále lze ochrannou výchovu uložit dítěti, které spáchalo čin, za který TZ umožňuje uložit výjimečný trest a které v době spáchání dovršilo 12 let a bylo mladší 15 let nebo dítěti které v době spáchání činu bylo mladší 15 let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu a pokud je to nezbytné k zajištění jeho řádné výchovy. Komentář k ZSVM stanovuje, že je možné v některých případech uložit ochrannou výchovu jakožto náhradu za nepodmíněné trestní opatření odnětí svobody.¹⁰¹

Podmínkami pro uložení tohoto opatření jsou: **úplné zjištění poměrů mladistvého a odsouzení pro provinění**. Ochranná výchova reálně představuje odnětí mladistvého z výchovy rodičů do kolektivní výchovy, která pro mladistvého znamená především přísnější režim. Toto opatření trvá zpravidla do doby, dokud to vyžaduje jeho účel. Maximální možná hranice trvání je ovšem stanovena na dovršení 18 -ti let věku mladistvého. Tuto dobu lze prodloužit na 19

¹⁰¹ ZEMAN, Petr, Simona DIBLÍKOVÁ, Petr KOTULAN a Jiří VLACH. *Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-081-6., s. 55

let, pokud je to v zájmu mladistvého. Pokud pominou důvody pro výkon ochranné výchovy ještě před jejím započítím, může od ní být upuštěno.¹⁰²

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních jmenuje jednotlivá zařízení kde je ústavní/ochranná výchova realizována a jsou jimi: diagnostický ústav, dětský domov (se školou) a výchovný ústav.

Ochranná výchova může být dle §23 ZSVM přeměněna na výchovu ústavní. Ochranná výchova má být ukládána především z důvodu protiprávního jednání mladistvého. Důvodem nařízení ústavní výchovy by mělo být zejména nefunkční rodinné prostředí. Ústavní výchovu upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (§ 971 a násl.), z něhož mimo jiné vyplývá, že nařízení ústavní výchovy je krajním výchovným opatřením.

10.3. Trestní opatření

Nejpřísnějšími opatřeními jsou opatření trestní. ZSVM umožňuje jejich uložení pouze v případě, že zvláštní způsoby řízení a jiná opatření by podle očekávání nevedla k dosažení účelu tohoto zákona. ZSVM v § 24 odst. 1 obsahuje taxativně stanovený výčet následujících trestních opatření.

- **Obecně prospěšné práce,**
- **Peněžitá opatření,**
- **Peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu,**
- **Propadnutí věci,**
- **Zákaz činnosti,**
- **Vyhoštění,**
- **Domácí vězení,**
- **Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,**

¹⁰² CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 275

- **Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu,**
- **Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,**
- **Odnětí svobody nepodmíněně.**

Oproti trestním opatřením ukládaným dospělým pachatelům se u mladistvých horní hranice trestní sazby významně snižuje (zpravidla až na polovinu) a to za podmínky, že horní hranice nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok a nejedná se o výjimku, tedy o trestný čin, za který TZ umožňuje uložit výjimečný trest. Stejně jako u dospělých lze taktéž mimořádně snížit trestní sazbu pro odnětí svobody a to za podmínek uvedených v § 32 ZSVM.

Závěrem této kapitoly doplňuji, že **odnětí svobody nepodmíněně** je u mladistvých prostředkem, který je považován za tzv. ultima ratio, tedy za prostředek, který se užije až v případě, kdy všechny ostatní možnosti selhaly. Z tohoto důvodu by mělo být toto trestní opatření ukládáno pouze ve zcela výjimečných a velmi závažných případech.¹⁰³

¹⁰³ CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8., s. 276

11. Úvahy de lege lata a de lege ferenda

V průběhu psaní své diplomové práce jsem opakovaně navštěvovala Výchovný ústav v Boleticích nad Labem, kde jsem měla možnost mluvit s mladistvými pachateli trestných činů a taktéž s osobami, které s nimi denně pracují a řeší veškeré problémy. Pro účely této diplomové práce mě zajímaly především nedostatky v právní úpravě a další problémy, na které v této kapitole poukazuji a snažím se navrhnout vhodná řešení.

Chlapecký **Výchovný ústav Boletice nad Labem** má několik oddělení v různých budovách. Nejrozšířenější skupinu tvoří oddělení pro problémové mladistvé, dále je zde umístěn dětský domov se školou (kde jsou umístěny děti do 15 let) a také je zde specializované oddělení pro děti s extrémními poruchami chování. K ústavu patří také vlastní základní a střední škola, několik jídelen a Středisko výchovné péče. V době, kdy jsem výchovný ústav navštěvovala, zde bylo umístěno cca 85 dětí. Celkový počet zaměstnanců tohoto ústavu je 179, který musí být připraven na plnou kapacitu ústavu, která čítá 116 dětí.

Na mou otázku, jaké jsou nejčastější **příčiny**, pro které jsou děti/mladiství do tohoto zařízení umisťováni, mi ředitel výchovného ústavu – Mgr. Rudolf Jakubec sděluje: „ *Po přečtení kompletního spisu těchto dětí/mladistvých si velmi často říkám, že bych dopadl úplně stejně. Děti, které k nám přicházejí, mají většinou určité psychické problémy, trpí závažnými deviacemi a především pocházejí ze zcela nefunkčních rodin, kde jim byla doposud poskytována jen velmi nedostatečná péče.*“

Jádro problému, proč se prozatím **nedaří kriminalitu mladistvých snížit**, spatřuji v první řadě v nedostatečné prevenci a následně i v nedokonalém systému reagujícím na kriminalitu mladistvých. Toto své tvrzení doplňuji jasným vyjádřením Mgr. Jakubce: „ *Děti nejsou hloupé, trestnou činnost páchají, protože moc dobře vědí, že se jim nemůže stát nic závažného. Dokud nedojde ke změně celého systému, nemají důvod se začít chovat jinak. Dle mého názoru došlo k celkové „devalvaci“ trestního práva nad mládeží a nerozumím tomu, jak je možné, že za znásilnění dnes mladiství nemusí jít do vězení.*“

Co se týká **podmínek trestní odpovědnosti v ČR**, osobně si myslím, že je nastavena správně. Narážím tím především na stanovenou věkovou hranici 15-ti

let, která by měla být stanovena na základě poznatků pedopsychologů, kteří jsou z odborného hlediska způsobilí určit, kdy je dítě schopno rozlišit protiprávnost svých činů a uvědomovat si přímé důsledky svého jednání.

Dále jsem se konkrétněji zaměřovala především na problematiku ústavní a ochranné výchovy, tedy na **zákon č. 109/2002 Sb.**, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Účelem výše zmíněného zákona má být zkráceně: vzdělávat, vychovávat a rozvíjet osobnost dítěte/mladistvého, které je do zařízení umístěno. Nikde nefiguruje zmínka o trestu ani jakémkoliv potrestání těchto mladistvých/dětských pachatelů. Obecně řečeno poskytují výchovné ústavy (na náklady státu) chovancům místo k žití do té doby, než jim bude osmnáct let. S tímto problémem bojuje i ředitel výchovného ústavu, který je rozhořčen tím, že chlapec, který je do výchovného ústavu umístěn např. z důvodu nedokonané vraždy, má ze zákona právo jet domů za svou rodinou, a to hned druhý den po jeho umístění.

Výše uvedeným se přesouvám k další problémům, kterými jsou **práva a povinnosti** dětí a osob odpovědných za jejich výchovu. Vysoká míra benevolence vůči mladistvým delikventům není dle mého názoru na místě. Opět doplňuji názor Mgr. Jakubce: *„Naprosto respektuji, že děti umístěné v ústavu musí mít svá nezadatelná práva, která jsou v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Vadí mi ale, že nemám žádnou možnost zabránit mladistvému, který pokaždé na vycházce fetuje a páchá trestnou činnost, jet domů nebo jít na další vycházku.“* Právo nedává řediteli ani vychovatelům žádný právní rámec toho, aby tak mohli učinit. Postrádám zde jasný systém, který by důrazně reagoval na závislostní jednání dětí a mladistvých umístěných v těchto zařízeních a současně stanovoval přísnější postihy za trestnou činnost páchanou po dobu výkonu ochranné/ústavní výchovy.

Velmi mě znepokojil také následující konkrétní případ, který mi sdělil jeden z vychovatelů. Mladistvý pachatel se dopustil zvláště závažného provinění znásilnění malé holčičky. Sexuolog ve své zprávě výslovně uvedl, že existuje vysoká pravděpodobnost toho, že mladistvý bude tento čin chtít zopakovat. Jak je možné, že se tento mladistvý může v rámci vycházky pohybovat normálně mezi

lidmi? To opravdu nikdo neřeší, že se tento mladistvý může volně pohybovat v blízkosti mateřské či základní školy? Myslím, že některé děti i mladiství mohou být pro společnost stejně extrémně nebezpeční, jako někteří dospělí. Z tohoto důvodu je na místě, aby se zpřísnila právní úprava a došlo k posílení ochrany společnosti na úkor práv těchto dětí. Opět narážím na fakt, že dokud se těmto dětem bude dostávat značné benevolence a jejich činy budou společností nadále tiše tolerovány, budou se protiprávních činů děti i mladiství nadále dopouštět.

V souvislosti s tématem problematické mládeže jsem narazila na sporné názory ohledně instalování **mříží na okna** těchto zařízení. V nedávné době došlo k odmontování veškerých mříží z oken i ve výchovném ústavu v Boleticích nad Labem. Zamřížovaná okna jsou aktuálně pouze na budově, kde se nachází oddělení extrémních poruch chování. Nutno dodat, že se sundáním mříží musela současně proběhnout výměna veškerých oken, která musela být nově vybavena bezpečnostními skly a speciálními zámky. Dle názorů mnoha odborníků jsou zamřížovaná okna pro děti velmi stresující. Dle mého názoru bychom ale neměli zapomínat na to, které děti za těmito zamřížovanými okny jsou a čeho všeho se v minulosti dopustily. Myslím, že mříže v oknech měly svou jasně opodstatněnou funkci. Efektivně bránily nejen útěkům chovanců, ale předcházely i úrazům některých psychicky narušených dětí. Z tohoto důvodu považuji jejich odstraňování a výměny za prostý nesmysl. Stejný nebo podobný názor sdílí i většina vychovatelů.

Velké potíže ve výchovných ústavech představují **drogy**. Drogy si do ústavu přináší většinou sami chovanci. Známý jsou ale i případy, kdy drogy přinesou (v rámci návštěvy) i rodinní příslušníci. Nejčastější drogou jsou v ústavu marihuana a pervitin. Problematické se jeví kontroly na drogy a osobní prohlídky. Nerozumím tomu, proč není možné chovance podrobit testování na drogy či řádné osobní prohlídce. Věřím, že pokud by zákon výslovně stanovil, aby vychovatelé měli pravomoc k testování chovanců na drogy a k jejich osobním prohlídkám, výrazně by tím došlo ke snížení výskytu drog v ústavech. Současně bych navrhla systém, který by na toto jednání přísněji reagoval. V současné době je praxe taková, že pokud se drogy v ústavu objeví, předají se Policii ČR. Chovanci si jsou velmi dobře vědomi, že kromě interního opatření (např. zákazu vycházky), jim za malé množství drog v ústavu nic závažného nehrozí.

Podobný scénář se opakuje i v případě **útěků** těchto dětí a mladistvých z výchovným ústavů. Dle slov ředitele VÚ Boletice „se nejedná ani tak o plánované útěky chovanců, jako spíše o jejich záměrné nenávraty z vycházek a z návštěv svých rodin. Pokud se chovanec nevrátí nebo plánovaně uteče, je ústav povinen nahlásit jeho útěk policejním složkám. Většinou je po kratší či delší době chovanec na útěku vypátrán, odhlášen z útěku a přivezen zpět do ústavu. A opět chovancům žádný velký postih za útěky nehrozí a to je špatně.“ Opět tímto narážím na značnou devalvací trestního práva v podobě snížení závažnosti činů, kterých se omladina v minulosti dopustila a za které je tato omladina v zařízeních umístěna. Dle mého názoru by za opakovaný útěk měla být uložena podmínka, případně by mělo dojít k uložení další povinnosti, např. absolvování výchovného programu, neboť chovanec svým útekem fakticky maří soudní rozhodnutí a měl by za to nést odpovědnost.

Při zpracovávání této diplomové práce jsem na internetu narazila na Výchovný ústav **Klíčov**, který se útěky snaží vyřešit prostřednictvím velice zvláštního experimentu. Ve zkratce tento „**experiment**“ funguje následovně. Vychovatelé dostanou od někoho avízo, kde se nachází dítě/mladistvý, který je na útěku. Jedou za ním a nabídnou mu, že pokud se bude pravidelně docházet na schůzky, bude chodit do školy nebo začne si hledat práci atd., tak ho na oplátku odhlásí z útěku. Tato „spolupráce“ probíhá přes tzv. kontaktní oddělení, kam musí chovanci se **SOUDNĚ NARÍZENOU** ústavní výchovou, pravidelně docházet. Myslím, že toto řešení je v praxi velice neúčelné a já osobně bych ho považovala za obcházení zákona č. 109/2002 Sb. Právě proto jsem byla velmi nemile překvapena, když se ke mně dostala informace, že je tento „experiment“ tiše podporován i Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy.

Z hlediska právního spatřuji největší problém a mezeru v právním systému především v tom, že když chovanci opustí ve svých 18. nebo 19. letech výchovné zařízení, jsou pro stát zcela neviditelní. V tomto ohledu je velice špatně upravena **následná péče**. Ústavy jsou nápomocné s hledáním práce i bydlení a zajišťují i ekonomické zajištění bývalého chovance po dobu prvních pár měsíců po propuštění. Tato pomoc se ovšem v praxi jeví jako zcela nedostatečná, neboť tato opatření bývají zpravidla jen chvilková a nikterak dlouhodobě neřeší velmi nelehkou životní situaci každého, kdo opustí brány takového zařízení. I když z většiny chlapců bylo cítit, že se velmi těší, až opustí zdi výchovného ústavu,

zároveň velmi otevřeně přiznávali, že se velmi bojí, aby to zvládli. Problém spočívá v tom, že nikde není stanoveno, do čí gesce spadá následná péče. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy se od následné gesce distancuje. Kdo má tedy na starost následné znovuzačlenění těchto jedinců do společnosti?

Jen velmi málo jedinců vyjde z ústavu a podaří se jim sehnat práci a založit rodinu. Většinou se bývalí chovanci po opuštění ústavů **navrací k páchání trestné činnosti**. V souvislosti s jejich návratem do rodinného prostředí na sebe totiž trestná činnost nenechá dlouho čekat. Mgr. Jakubec uvádí: *„Za svého působení jsem se již setkal s několika chlapci, které jsem propouštěl a o kterých jsem si vážně myslel, že mají velmi dobře našlápnuto na lepší život. Když jsem je pak postupně potkával, říkali mi vlastně všichni to samé. Snažil jsem se, nikoho jsem nezajímá, nikdo se se mnou pořádně nebavil. Problém je v tom, že to stát neřeší, nezajímá se o to. Z tohoto důvodu rozhodně nebude přibývat těch, kteří se zvládli po absolvování výchovy postavit na vlastní nohy a žít obstojně.“*

S tím souvisí další fakt, že po propuštění chovanců v osmnácti letech mají bývalí delikventi zcela **čistý trestní rejstřík**. Pokud čin spáchali ještě před dovršením 15. let věku, odejdou z výchovného zařízení jako bezúhonní lidé. Tato možnost nápravy a možnost resocializace představuje reálné riziko, že ti, kteří za sebou mají například brutální znásilnění, mohou být v budoucnu zaměstnání například jako oddíloví vedoucí na dětském táboře. Žádný orgán státu je nehlídá, nestará se o ně a nezajímá se o ně. Myslím si, že by tito jedinci měli mít záznam v rejstříku trestů, obzvlášť u zvlášť závažných provinění / činů jinak trestných. Dále je nezbytné, aby tito lidé byli minimálně pod dohledem probační a mediační služby neboť je u nich velký předpoklad návratu k páchání trestné činnosti, vzhledem k jejich nelehké sociální situaci. Z tohoto důvodu bych také rozšířila řady kurátorů pro dospělé a posílila jejich pravomoci.

Nejen dle názoru ředitele dochází ke **stírání rozdílů mezi ochrannou a ústavní výchovou**. Tento fakt potvrzuje skutečnost, že se čím dál častěji stává, že dochází k umístění dětí/mladistvých do nesprávných zařízení a na jejich přemístění a správné zařazení se mnohdy čeká až roky. Myslím, že by bylo vhodné podrobněji upravit nejen tyto dva instituty, ale celkově aktualizovat či úplně změnit přílehlou právní úpravu. Ta současná je dle mého názoru velmi

až možná naivně shovívavá vůči dětem i mladistvým, kteří se v minulosti dopustili trestné činnosti.

Závěr

Závěrem diplomové práce bych ráda shrnula své vlastní poznatky a závěry. Celá má práce je komplexně zaměřena na trestné činy mladistvých (provinění). Jako každý druh kriminality i kriminalita mladistvých, má svá jasně zřetelná specifika. Zcela typickými znaky jsou: nedostatečná příprava a plánování činu, typická skupinovitost (spolupachatelství), impulsivnost a s tím spojená nadměrná brutalita činu atd.

Ve své práci jsem se podrobně zabývala příčinami vzniku kriminálního jednání mladistvých a na ně reagujícími odbornými teoriemi. Podrobně jsem studovala příčiny vnější i vnitřní, které je ovšem nutno vždy posuzovat v jejich vzájemné souvislosti a kontinuitě. Osobně si myslím, že tím nejdůležitějším faktorem, který ovlivňuje kriminalitu u mladistvých, je RODINA. Nefunkční rodinné prostředí může být (a většinou i je) „spouštěčem“ kriminálního chování u dětí/mladistvých. Naopak kvalitní rodinné zázemí, které dítě směřuje k morálním hodnotám, může dítěti/mladistvému pomoci zdařile zvládnout veškeré další kriminogenní faktory a včas zachytit „kriminální příznaky“ dříve, než na ně musí být reagováno těmi nejpřísnějšími trestními opatřeními.

Dále jsem se věnovala preventivním prostředkům v této oblasti. Z mého pohledu je v současné době prevence velmi nedostačující a neefektivní. Myslím, že by měla lépe reagovat na stále se zrychlující vývoj společnosti. Prevence by měla pokud možno ihned podchycovat nově vznikající formy kriminality, a to nejen u mladistvých. Konkrétně, jestliže má 70 - 80% dětí první zkušenost s drogou již na základní škole, tak je něco špatně. To „něco“ je neúčelná prevence, kterou by bylo vhodné efektivně a co možná nejrychleji řešit. Při tomto řešení bych kladla důraz především na vzájemné propojení jednotlivých úrovní (orgánů) prevence a jejich vzájemnou součinnost.

Druhy trestných činů (provinění), kterých se mladiství nejčastěji dopouštějí, jsem uvedla v přehledné tabulce a vyjádřila je i prostřednictvím grafů, které jsem zpracovala ze statistických údajů Policie ČR. Na základě statistických údajů jsem analyzovala strukturu kriminality mladistvých a naznačila budoucí vývojové tendence. Nejčastějšími proviněními mladistvých jsou: krádeže,

loupeže, výtržnictví, sprejerství a úmyslné ublížení na zdraví. Na trestnou činnost mladistvých jsem reagovala de lege lata v navazující kapitole.

Dle mého názoru je trestní odpovědnost mladistvých v současné době stanovena správně a nikterak bych ji neměnila. Místo dohadů ohledně posouvání věkové hranice na 14/16 let, by měla být pozornost soustředěna spíše na eliminaci kriminogenních příčin v naší společnosti a s tím související prevenci. Trestní politika ve věcech mladistvých by měla být řešena komplexně a neměla by být zaměřena pouze na otázku hranice trestní odpovědnosti.

Dále jsem se věnovala trestnímu řízení ve věcech mladistvých a jeho zvláštnostem. V kapitole 9. jsem rozebírala jednotlivé možnosti trestání mladistvých v konceptu restorativní justice. Zabývala jsem se opatřeními výchovnými, ochrannými i trestními a blíže jsem specifikovala nejdůležitější instituty.

Měla jsem možnost ověřit si efektivnost právní úpravy ve věcech mladistvých i v praxi. Navštěvovala jsem výchovný ústav v Boleticích nad Labem, kde jsem získala mnoho potřebných informací do této diplomové práce. V úvahové části jsem se proto zaměřila na jedno konkrétní ochranné opatření – ochrannou výchovu. Ve svých úvahách tak poukazuji především na paradoxy současné právní úpravy, konkrétně zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. V úvahové části tedy řeším konkrétní nedostatky především ochranné výchovy, přičemž se s ohledem na své zatím nepříliš velké právní zkušenosti, snažím nastínit řešení de lege ferenda.

Ve svých úvahách také demonstruji komplexní neefektivnost celkové právní úpravy a zároveň apeluji na nežádoucí benevolenci a opatrnost ve věcech mladistvých. Jsem osobně přesvědčena, že právní rámec restorativní justice nad mládeží byl zpočátku stanoven správně, následné ústupy a přílišná opatrnost, která pramení ze zdůrazňovaného zvláštního přístupu vůči dětem a mladistvým, ale nepohybují justici tím správným směrem.

Mám celkový dojem, že „pomyslné nůžky“ justice nad mládeží se příliš rozevírají a tím, že justice stále více hledí na práva dítěte/mladistvého, následně

značně opomíjí práva dalších osob. Tím že práva a povinnosti nejsou jednoznačně vybalancována, dostáváme se k už několikrát zmiňovanému problému neefektivnosti právní úpravy.

Myslím si, že by bylo vhodné celkově zpřísnit systém trestní justice nad mládeží, stanovit ostré rozdíly a hranice mezi jednotlivými opatřeními a lépe vyřešit spolupráci jednotlivých orgánů, které do této problematiky spadají. Konkrétně by mělo dojít i k posílení preventivních prostředků a lepšímu vymezení předmětu a účelu právní úpravy.

Co se týká mnou vybraného ochranného opatření, považuji za nutné, aby došlo ke zpřesnění účelu a hranice mezi ochrannou a ústavní výchovou. Bez povšimnutí by se neměla nechat ani práva a povinnosti dětí a osob zodpovědných za jejich výchovu. Měl by se vytvořit komplexní systém, který by efektivně reagoval na drogovou problematiku a časté útěky z těchto zařízení. Vyřešena by měla být i následná péče a záznamy v trestních rejstřících, týkající se nejzávažnějších trestných činů, kterých se mladiství dopouštějí.

Seznam zkratk

- **ZSVM** = Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
- **TZ** = Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- **TŘ** = Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
- **LZPS** = ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod
- **OČTŘ** = orgány činné v trestním řízení
- **TČ** = trestný čin

Seznam použitých zdrojů

Odborné knihy:

- BRUCKNEROVÁ, Eva. *Trestní řízení ve věcech mladistvých ve vybraných státech Evropské unie z pohledu harmonizace evropského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7705-8.
- FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.
- CHMELÍK, Jan, František NOVOTNÝ a Simona STOČESOVÁ. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právníké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-583-8.
- CHMELÍK, Jan. *Rukověť trestního práva hmotného a procesního*. Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právníké učebnice. ISBN 978-80-7201-662-4.
- JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5.
- LORTIE, Serge. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky. ISBN 80-902656-1-8.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
- NIKL, Jaroslav. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000. ISBN 80-7251-033-9.
- *Přehled znalostí o násilí mezi mládeží: trendy, strategie a reakce v členských státech EU*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006. Prameny (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-049-8.

- SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3.
- ŠPUNDOVÁ, Jitka, ed. *Problémy trestního postihu mladistvých: sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0793-0.
- VEČERKA, Kazimír. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-079-3.
- VEČERKA, Kazimír. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-118-9.
- ZEMAN, Petr, Simona DIBLÍKOVÁ, Petr KOTULAN a Jiří VLACH. *Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-081-6.
- ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2

Právní předpisy:

- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Soudní rozhodnutí:

- Nález Ústavního soudu ze dne 15.11.2001, sp.zn. III. ÚS 376/01
- Nález Ústavního soudu ze dne 8.11.2005, sp.zn. I. ÚS 28/04
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 15.10.2009, sp.zn. I. ÚS 2414/09
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2.2.2005, sp.zn. 8 To 14/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp.zn. 8 Tdo 1069/2006
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře ze dne 15.4.2004, sp.zn. 14 To 130/2004

Internetové zdroje:

- Vznik kriminologie, kriminologické školy - Kriminologie - Učební opory: Inovace SEBS a ASEBS. 302 Found [online]. Copyright © 2011 Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity [cit. 06.12.2018]. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/vznik>
- Syndrom CAN - Šance Dětem. Informační portál - Šance Dětem [online]. Copyright © Nadace Sirius [cit. 06.12.2018]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-dospelého-k-diteti/syndrom-can.shtml>
- Prevence kriminality v České republice - Teoretický úvod. Prevence kriminality v České republice - Prevence kriminality [online]. Copyright © 2019 made by [cit. 1.12.2018]. Dostupné z: <http://www.prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/teoreticky-uvod/>
- Prevence kriminality - Ministerstvo vnitra České republiky. Úvodní strana - Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Copyright © 2019 Ministerstvo vnitra České republiky, všechna práva vyhrazena [cit.1.12.2018]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

- Kriminalita - Policie České republiky. Úvodní strana - Policie České republiky [online]. Copyright © 2019 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 06.03.2019]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>
- Práva a postavení mladistvého obviněného. Nejvyšší státní zastupitelství [online]. Copyright © 2003 [cit. 2.12.2018]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/obvinny/prava-a-postaveni-mladistveho-obvinneho>
- Násilná kriminalita mladistvých | epravo.cz. *EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - Sbíрка zákonů, judikatura, právo* [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 06.03.2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nasilna-kriminalita-mladistvych-106978.html>
- Sexuální a mravnostní trestné činy - Policie České republiky. *Úvodní strana - Policie České republiky* [online]. Copyright © 2019 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 07.03.2019]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/sexualni-a-mravnostni-trestne-ciny.aspx>

Resume

The theme of my diploma thesis is Juvenile crimes. The whole thesis consists of 11 chapters along with their subchapters. I deal with the specifics of juvenile criminality and discuss the external and internal causes of juvenile criminality. In my paper I elaborate on the preventive measures and present the current overview of the most common juvenile criminality for the year 2018. I describe in detail criminality of property, violence and morality, and I specify the types of crimes. Furthermore there is also a separate chapter dealing with legislation and we can find a detailed description of the relative criminal responsibility of juveniles. Attention is paid to criminal proceedings in juvenile cases and its specifics. Theoretically, I describe the different possibilities of punishing juveniles. I deal with educational, protective and criminal measures. The last chapter consists of the considerations *de lege lata* and *de lege ferenda*, where I am mainly trying to apply theoretical knowledge in practice. Thanks to the visits of the educational institute, I have been able to identify some of the shortcomings and problems I point out in this chapter and whilst looking for a suitable solution.